



Pieta Hyvärinen^a

Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismin ongelma

Mushroom-foraging on northern tree plantations: diverse forest economies and the problem of plantationocentrism

Mushroom-foraging in Finland is often done in forests that live according to a cycle of clearing, planting and thinning. In this article, forest management that prioritizes short-rotation timber production is termed 'plantationocentric', following critiques of capitalocentrism in feminist economic geography. In plantationocentric discourses and practices, plantations, characterized by simplification, forced multispecies labour and temporal disturbances, are taken as the model for all primary production. This in turn subordinates various actual and potential livelihood practices, including foraging. The problem of plantationocentrism is approached through a postcapitalist methodology by examining mushroom-foraging as an intentional form of livelihood production, and by analysing its situated entanglement with plantation-like production. In addition to material subsistence, mushroom-foraging produces well-being and meaningful relationships between people but also species. Therefore, foraging opens up possibilities to see forest economies as more diverse than timber production, and calls into question those economies' anthropocentrism. Plantations are indeed an inseparable part of contemporary mushroom-foraging as well as the conceptualization of diverse forest economies. Nevertheless, adjusting to or acknowledging the presence of plantations does not necessarily mean complying with plantationocentrism. Possibilities for livelihoods amid but also beyond the ruins of plantation economies are sustained in the diversity of forest-based production, and through their critical and affirmative examination.

Keywords: diverse economies, foraging, plantationocentrism, silviculture

Johdanto

Metsien poliittista taloutta Suomessa kiteyttää usein toistettu vaikeus ”nähdä metsä puilta” (esim. Lähde 2016; Säynäjäkangas 2019). Puuntuotanto ohjaa metsänhoitoa ja määrittelee metsien käyttöä vahvalla otteella: 1800-luvulta tähän päivään metsäpolitiikan tavoitteena on ollut turvata puu- ja sittemmin myös paperiteollisuuden raaka-aineiden saatavuus ja kasvattaa siten valtion tuloja. Vaikka metsäsektorin toiminta ja toimintaympäristö

^a Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto, pieta.hyvarinen@tuni.fi

ovat aikojen saatossa muuttuneet, muutokset voidaan lukea pikemminkin lisäyksiksi puuntuotantokeskeiseen malliin kuin varsinaisiksi paradigmanmuutoksiksi. (Kotilainen & Rytteri 2011) Myös suomalaisessa mediassa puuntuotantoon keskittyvä, hyötyä ja tehokkuutta korostava diskurssi on edelleen vahvempi kuin luonnonsuojelua, metsien virkistyskäyttöä tai luonnontuotteiden keräilyä korostavat diskurssit (Takala *ym.* 2019). Viime vuosikymmeninä puuntuotantodiskurssi on tosin muuttunut tavoitteiltaan moninaisemmaksi, kun vastakkainasettelua metsän eri käyttötapojen ja merkitysten välillä on pyritty häivyttämään luomalla mielikuvaa näiden ristiriidattomasta rinnakkaiselosta (emt.; Kröger & Raitio 2017). Ympäristö- ja kestävyyspuhe ei ole kuitenkaan toistaiseksi horjuttanut puuntuotannon asemaa, vaan esimerkiksi biotalousretoriikan varjolla käynnissä arvioidaan pikemminkin olevan siirtymän entistä nopeakiertoisempaan kuitupuun tuotantoon (Säynäjängangas & Kellokumpu 2020).

Suomalaisessa metsäpolitiikassa metsäteollisuuden näkökulma ei siis ole vain yksi muiden joukossa, vaan kulttuurisesti ensisijaistettu suhteessa esimerkiksi marjastajan, sienestäjän, kolopesijän tai harsosammalen näkökulmaan, joista havainnoituna metsät merkityksellistyisivät varsin eri tavoin. Tässä artikkelissa tartun tähän ensisijaistamisen ongelmaan tarkastelemalla sienestyksen ja siinä muotoutuvien monilajisten toimeentulon käytäntöjen kautta tapoja ymmärtää ja tehdä toisin metsiin paikantuvaa alkutuotantoa. Tutkimus asemoituu poliittisen talouden ja poliittisen ekologian kentille, missä sienten ja muiden luonnontuotteiden keräilyä on aiemmin tarkasteltu esimerkiksi nykyaikaisen metsänhoidon paradigmoja kritisoiden (Barron 2015), kehityskeskistä ajattelua haastaen (Emery & Pierce 2005) sekä avaten uusia näkökulmia globaaleihin tuotantoketjuihin ja niiden ei-inhimillisiin toimijoihin (Tsing 2015).

Poliittisen talouden lähestymistavat ohjaavat kiinnittämään huomiota siihen, miten puuntuotantokeskeinen ymmärrys metsästä perustellaan taloudellisena. Esimerkiksi Metsätieteellisen aikakauskirjan pääkirjoituksessa vuodelta 2008 tarkastellaan metsien muuta kuin puuntuotannollista käyttöä ja todetaan:

”Kuitenkin näiden käyttömuotojen kehittyminen kansantalouden mittakaavassa yksityismetsätalouden liike-tulon korvaajaksi tai merkittäväksi täydentäjäksi on nykylähtökohdilla saavuttamattomissa, koska metsien puuntuotannollinen käyttö ja muu käyttö ovat taloudellisesti niin eri suuruusluokan toimintoja.” (Korpilahti 2008, 254)

(Kansan)talous osoittaa sitaatissa tarkastelun mittakaavaa, mutta se on samalla sen laadullinen kehys. Metsien käytön kehystäminen tarkemmin määrittelemättömällä ja siten hegemonisen ymmärryksen mukaisella taloudella kantaa mukanaan valtavaa onto-epistemologista taakkaa: se mahdollistaa tiettyjä tulkintoja, käytäntöjä ja politiikkoja ja tekee mahdolltomaksi toisia. Näihin mahdollistamisiin ja mahdolltomaksi tekemisiin perustuu talouspuheen ja taloutta koskevan tiedon performatiivinen eli todellisuutta järjestävä politiikka (ks. Callon 1998; MacKenzie *ym.* 2007).

Performatiivinen politiikka toimii sitä tehokkaammin, mitä näkymättömämpää se on. Feministisen talousmaantieteen piirissä valtavirtaisen talouspuheen itsestäänselvyksiä ja sen mukanaan kantamia oletuksia, arvotuksia ja normeja on tuotu näkyviin ja purettu J.K. Gibson-Grahamin urauurtavassa marxilaisen talousmaantieteen feministisessä kritiikissä (2006a) ja siihen pohjautuvassa postkapitalistisen talouden mahdollisuuksien tarkastelussa (2006b), sekä yhä laajenevan moninaisten talouksien lähestymistavan ja tutkimusverkoston piirissä (ks. Gibson-Graham & Dombroski 2020). Talouden tietämisen ja tekemisen tapojen dekonstruktion ja erilaisten talouden muotojen, käytäntöjen ja suhteiden esiintuomisen kautta verkoston tutkimus, toimintatutkimus ja käytännön toiminta purkavat talouden vaihtoehdottomuuden illuusiota, jota yllä oleva sitaatti metsätalouden osalta edustaa.

Lähestymistavan keskeisimpiä teoreettisia työkaluja on kapitalosentrismin käsite, joka viittaa talouden materiaalis-semioottiseen järjestymiseen kaksinapaisena ja hierarkkisena

rakenteena kapitalistisia toimintoja, toimijoita sekä toiminnan tiloja ja tapoja ensisijaistaen. Ei-kapitalistiset talouden muodot ovat tällöin olemassa ja ymmärrettävissä vain suhteessa kapitalismiin sen sijaan, että ne näyttäytyisivät monimuotoisina ja omaehtoisina nykyhetken ja tulevaisuuden toimeentulon järjestymisen tapoina. Kapitalosentrismi näkyy esimerkiksi kapitalismia historiallisesti edeltävien tuotannon muotojen määrittelyissä esikapitalistisiksi, hoiva- ja kotityön ymmärtämisessä kapitalistista tuotantoa tukevaksi, sekä kapitalismin laajenemisen ja taloudellisen kehityksen samastamisena (Gibson-Graham 2006a, 6–9, 41–42).

Vastaavasti luonnontuotteiden keräilyn marginalisointi voidaan ymmärtää kapitalosentrismin ilmentymänä. Enemmistömaailman¹ kontekstissa keräily ja muu luontaistalous kuten pienviljely ja kotitarvemetsästys tai -kalastus nähdään tyyppisesti alkupään askelmana taloudellisen kehityksen tikapuilla (ks. Gibson-Graham 2006a, 114–117). Pitkälle teollistuneissa vähemmistömaailman maissa keräilyä taas ei ole totuttu tarkastelemaan nykypäivän olemassa olevana toimeentulon muotona, vaan se ymmärretään esimerkiksi vapaa-ajan virkistystoiminnaksi ja siten talouden ja tuotannollisen toiminnan ulkopuoliseksi tai sitä tukevaksi (ks. Emery & Pierce 2005). Suomessakin Tilastokeskus seuraa kotitarvemarjastukseen ja -sienestykseen osallistumista vapaa-ajan käyttöä koskevassa tilastossa (SVT 2020); toisaalta Suomessa seurataan kuitenkin luonnonmarjojen ja -sienten kauppiaan tulevia määriä, toisin kuin monessa muussa Euroopan maassa (Turtiainen *ym.* 2012, 578; ks. Ruokavirasto 2019). Keräilyllä on siis suomalaisessa kontekstissa myös tunnistettu taloudellinen ulottuvuus, joka kuitenkin rajautuu kapitalosentrisesti sen markkinaorientaation mukaan.

Tarkentaakseni nimenomaan alkutuotannon järjestymiseen ja siihen liittyviin, etenkin ei-inhimillistä luontoa koskeviin erityiskysymyksiin kehitän tässä artikkelissa kapitalosentrismiin kytkeytyvää *plantaasiosentrismin* käsitettä. Plantaasiosentrismillä kuvaan (maa- ja metsätalouden järjestymistä kapitalistisia tuotantoketjuja tehokkaasti ruokkivia plantaasimaisia tuotannon tapoja ensisijaistavana. Kapitalosentrismin tavoin plantaasiosentrismi on performatiivinen prosessi, jolla on materiaalisia ja poliittisia vaikutuksia: plantaasiosentrismi tuottaa plantaasimaiset käytännöt, toimijat ja tilat todellisemmiksi, keskeisemmiksi ja määrittävimmiksi kuin muut (ks. Alhojärvi 2020, 290). Käsite auttaa ymmärtämään maa- ja metsätalouksien hegemonista järjestymistä plantaaseina ja niiden vaihtoehtoina, plantaasimaista tuotantoa sekä siihen liittyviä yhteiskunnallisia mutta myös lajien välisiä suhteita ensisijaistaen. Plantaasiosentrismin purkamiseksi toteutan talouden moninaisuuden esiin nostamista varten kehitettyä erojen lukemisen strategiaa, jolloin lähestyn metsiin paikantuvaa alkutuotantoa lähtökohtaisesti moninaisena, tilanteisesti muotoutuvana ja erilaisten risteävien ja ristiriitaistenkin järjestysten määrittelemänä (Gibson-Graham 2008, 2014), kuitenkin unohtamatta plantaasiosentrismin käsitteellistämiseen liittyviä hankaluuksia (ks. Alhojärvi 2020). Avaan plantaasimaisen tuotannon problematiikkaa ja tutkimuksen teoreettis-metodologista lähestymistapaa seuraavassa kahdessa luvussa.

Sienestyksen ja laajemmin keräilyn kautta kysyn, *miten metsiin paikantuvaa alkutuotantoa voi ymmärtää toisin kuin plantaasiosentrisesti*. Tutkimus perustuu kävelyhaastatteluuaineistoon, jonka esittelen yhdessä aineistonkeruun ja laadullisen analyysin menetelmien kanssa neljännessä luvussa. Ensimmäisessä analyysiluvussa tarkastelen sienestystä esimerkkinä metsien alkutuotannon moninaisuudesta kysymällä, *miten sienestyksessä tuotetaan toimeentuloa ja hyvinvointia*. Luvun lopussa laajennan tarkastelua ja talouden merkityskenttää inhimillisestä toimeentulosta sienestyksen monilajisiin elämää ylläpitäviin verkostoihin. Toisessa analyysiluvussa tarkastelen plantaasimaisuutta ja plantaasiosentrismiä edellä kuvailemiini sienestyksen talouksien muotoutumisessa läsnäolevina hankaluuksina. Erityisesti hakkuuakioille paikantuvaan korvasienestykseen keskittyen kysyn, *miten sienestys ja plantaasit tuotannon tapoina muotoutuvat materiaalis-semioottisessa vuorovaikutuksessa*. Lopuksi

¹ Enemmistömaailma (*majority world*) on ”kolmannen maailman” ja ”globaalin etelän” rinnalle noussut termi, joka määrittelee maailman historiallisesti heikennettyjä alueita niiden suhteellisen väestömäärän mukaan, kiinnittäen huomion poliittisen ja taloudellisen vallan epäsuhtaiseen jakaantumiseen (Alam 2008).

kokoan yhteen analyysin huomioita moninaisten, ei-plantaasiosentristen metsätalouksien mahdollisuuksista ja tarkastelen niitä sekä niiden käsitteellistämistä tilanteisena ja ristiriitaisena ratkaisuna plantaasiosentristin ongelmaan.

Plantaasien taloudet

Sanakirjamääritelmässä plantaasi on maatila, jossa viljellään myyntiin tai vientiin tarkoitettuja kasveja laajoissa monokulttuureissa, usein heikosti koulutetun tai kouluttamattoman työvoiman avulla (Waskey 2011; Encyclopaedia Britannica 2017). Eri lähteiden mukaan plantaaseille on tyypillistä lisäksi esimerkiksi työn kollektiivisuus ja keskusjohtoinen organisaatio, voitontavoittelu, pääomaintensivisyys ja pakotettu tai tehdasmainen työ (Pryor 1982, 289–291). Monet näistä määritelmistä kumpuavat plantaasien kolonialismiin ja orjuuteen kykeytyvästä historiasta. 1500-luvulta 1800-luvun loppupuolelle plantaasit olivat keskeinen kolonialistinen instituutio, joka mahdollisti uusien luonnonvarojen hyödyntämisen, ja joka perustui orjatyövoiman käyttöön (Thompson 2010). Kolonialismin hiipuminen ja laajamittaisen orjakaupan päättyminen eivät kuitenkaan lopettaneet plantaaseja, vaan plantaasien leviäminen ja työ plantaaseilla jatkuvat moninaisissa postkolonialistisissa konteksteissa (ks. Pryor 1982; Waskey 2011).

Historiallisia plantaaseja on tarkasteltu esikapitalistisena tuotantona tai mallina kapitalistiselle tuotantotalle: esimerkiksi Miltz (1986, 47) määrittelee plantaasin tehtaan ja pellon yhdistelmäksi (ks. myös Thompson 2010). Tämä kapitalosentrinen tulkinta plantaasimaisesta tuotannosta kiinnittää huomion tuotannon kurinalaisuuteen, ihmistyön organisointiin vaihdettaviin yksiköihin, työn tarkkaan aikatauluttamiseen, tuotannon ja kulutuksen erottamiseen toisistaan sekä työläisen erottamiseen työvälisestä (Miltz 1986, 51–52). Haraway ja kollegat (2015) sekä Haraway ja Tsing (2019) laajentavat näitä määritelmiä tarkastelemalla plantaaseja myös ei-inhimillisten toimijoiden näkökulmista. He nostavat esiin kasvien, eläinten ja ihmisten tekemisen plantaasituotannon resurssiksi abstrahomalla ja vieraannuttamalla (Haraway *ym.* 2015, 22), sekä kurinalaistamalla paitsi ihmiset, myös muut tuotantoon osallistuvat toimijat (Haraway & Tsing 2019, 6). Samansuuntaisesti Escobar (2008, 81) kiinnittää huomion metsien, jokien, maatilojen ja yhteisöjen verkostojen väkivaltaiseenkin yksinkertaistamiseen ja hierarkkiseen järjestämiseen plantaasitalouksissa. Postantroposentrististä näkökulmasta plantaasi tuotantomuotona ei siis perustu vain inhimillisen työn järjestämiseen, vaan *monilajiseen* pakotettuun työhön (Haraway & Tsing 2019, 5). Pakotettu työ vähentää sen tekijän vapautta tehdä muuta kuin vaadittua työtä sekä vapautta päättää elämäntavastaan, määrittelee Haraway (emt. 7–8) ja toteaa: ”[J]os työvoima voi paeta, se pakenee plantaaseilta”² (emt. 5). Tämä viittaa tulkintani mukaan paitsi plantaaseilla työskentelevien ihmisten vaihtoehdottomuuksiin, myös esimerkiksi luonnonpölyttäjien (Potts *ym.* 2010) ja maan mikro-organismien vähenemiseen (Pagano & Dhar 2016) plantaasimaisessa maanviljelyssä sekä niiden korvaamiseen kurinalaisemmin työskentelevillä tarhamehiläisillä ja teollisilla lannoitteilla.

Toinen plantaasimaista tuotantoa sekä ihmisten että ei-inhimillisten toimijoiden kannalta määrittelevä tekijä on Harawayn ja Tsingin (2019, 5–6, 8–11) mukaan sen tuottamat ajalliset katkokset ylisukupolisessa paikkoihin kiinnittymisessä. Plantaasijärjestelmä perustuu tuottavien yksiköiden – kasvien, eläinten, mikrobien ja ihmisten – siirtämiseen paikasta toiseen (Haraway *ym.* 2015, 22–23), jolloin sukupolvien ajan paikantunut geeniperimä, eliöyhteisöt ja lajit korvataan toisilla tuottavuuden ja voitontavoittelun nimissä (Haraway 2015, 100). Ymmärrän tällaiset katkokset yhtenä muotona Tsingin (2015, 160–161) kuvailemista ympäristöolosuhteissa muutosta tuottavista häiriöistä (*disturbances*). Häiriö ei ole Tsingille haitan synonyymi, vaan häiriön haitallisuus määrittyy sen mittakaavan ja sitä seuraavien sommitelmien uusiutumisen mukaan. Häiriöt merkityksellistyvät eri tavoin riippuen siitä, miten niissä osalliset ovat paikantuneet, ja eri näkökulmista tarkastellen ne

² Kaikki käännökset kirjoittajan.

voivat sekä uudistaa että tuhota elinympäristöjä (emts.). Plantaaseillakin ajalliset katkokset mahdollistavat tietynlaisia toimeentulon tapoja samalla kun väkivaltaisesti tekevät mahdottomaksi toisia.

Suomen alueen metsissä plantaasimainen tuotantotapa on vallannut alaa 1950-luvulta lähtien fossiilisten polttoaineiden lisääntyneestä käytöstä seuranneen metsätalouden koneellistumisen ja ammattimaistumisen myötä. 1900-luvun alkupuoliskolla metsistä kaadettiin pääosin vanhimpia ja suurimpia puita, millä ei ollut merkittävää vaikutusta metsän rakenteeseen: häiriö pysyi pienenä ja sommitelma pääosin entisenlaisena. Toisen maailmansodan jälkeen siirryttiin avohakkuisiin perustuvaan metsänhoitoon, josta nykyään käytetään nimitystä *jaksollinen kasvatus* (Äijälä *ym.* 2019, 34). Jaksollisesti kasvatettu metsä on saman ikäistä ja lajistoltaan yksipuolista. Kasvatusvaihe päättyy uudistus- eli päätehakkuuseen, jossa alueelta poistetaan kaikki tai lähes kaikki puut suhteellisen nuorena 60–100 vuoden iässä. Hakkuun jälkeen seuraava puusukupolvi kylvetään, istutetaan tai sen annetaan kylväytyä pystyyn jätetyistä siemenpuista. (Ks. Saksa *ym.* 2014) Jaksollinen kasvatus on vuoden 2014 metsälain uudistuksen jälkeen saanut rinnalleen poimintahakkuisiin perustuvan jatkuvan kasvatuksen mallin, mutta suurinta osaa Suomen alueen metsistä hoidetaan edelleen edellä kuvattujen periaatteiden mukaisesti (Metsäkeskus 2018). Luonnontilaista, puuntuotannon ulkopuolista metsää on eri määritelmien mukaan alle prosentti Suomen metsäalueista (FAO 2020a, 17) tai vajaa kolme prosenttia koko maan pinta-alasta (Sabatini *ym.* 2018, 1432).

Jaksollisen kasvatuksen mukaisesti hoidetuista metsistä käytetään toisinaan kritisoiden nimitystä *puupelto*. Nimitys hävittää metsän semanttisesti ja alleviivaa tuotantotavan yhtymäkohtia maatalouteen³. *Puuplantaaseista* Suomessa puhutaan kuitenkin lähinnä trooppisiin puuviljelmiin viitaten (ks. esim. YLE 2016), kun taas englanninkielisissä metsäkeskusteluissa esimerkiksi YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n piirissä käsite *plantation* on eri muodoissaan vakiintunut viittaamaan tuotantokäyttöön istutettuihin, hoidettuihin sekä lajistollisesti ja ikäjakaumaltaan yksipuolisiin metsiin riippumatta niiden kasvuvyöhykkeestä (Ks. FAO 2020b, 5). Pesäeron tekeminen plantaaseihin ei vaikuta olevan vain kielikysymys: FAO:n metsäresurssi-arvioinnin Suomen-raportissa *plantation* määritellään instituution käsitteenmäärittelystä poiketen ei-kotoperäisistä lajeista koostuviksi istutusmetsiksi, jolloin niiden laajuus Suomen alueella lasketaan vähäiseksi (FAO 2020a, 15).

Plantaasien problematiikkojen etäännyttäminen suomalaisesta kontekstista on joiltain osin perusteltua: esimerkiksi inhimillisen työn organisointi suomalaisessa metsätaloudessa eroaa merkittävästi etenkin historiallisista mutta myös monista nykypäivän plantaaseista. Samoin Suomen alueen metsien yksityisille, yhteisöille ja valtiolle pirstaloitunut omistusrakenne poikkeaa trooppisten maa- ja metsäalueiden omistuksesta, joka on tyypillisesti keskittynyttä ja kantaa usein kolonialismin perintöä (ks. esim. Escobar 2008). Lähemmässä tarkastelussa nämä eronteot alkavat kuitenkin häilyä. Metsälainsäädännön velvoittavuudessa etenkin ennen 1990-lukua on piirteitä työn organisoinnin hierarkkisuudesta ja ylhyältä sanellusta aikataulutamisesta (ks. Kasanen & Heikkinen 2012). Tänä päivänä työ puuntuotannon parissa järjestyy muun plantaasityön tavoin osaksi globaaleja tuotantoketjuja, joissa tuotanto ja kulutus eriytyvät kauas toisistaan ja jotka mahdollistavat yksityisten voittojen kasaantumisen (ks. Kekkonen 2011). Myös siirtotyön osuus puuntuotannossa vaikuttaa olevan lisääntymässä (ks. YLE 2020). Lisäksi maan haltuunottoon ja omistukseen on Saamenmaan alueella nähty liittyvän kolonialistisia piirteitä, mikä on värittänyt metsien käyttöön liittyviä konflikteja Ylä-Lapissa (Jokinen 2019, 60; ks. myös Kuokkanen 2020).

Tätäkin selkeämmin puuntuotannon plantaasimaisuus ilmenee, kun metsiä tarkastellaan monilajisina kokonaisuuksina. Metsän plantaasimaistaminen abstrahoiden sen monimutkaiset eliöyhteisöt yhteismitalliseksi, hyödynnettäväksi resurssiksi (ks. Haraway *ym.* 2015; Säynäjäkangas 2019) on pääomavaltaisen metsäteollisuuden etujen

³ Kiitän nimitöntä arvioijaa puupeltoa koskevasta huomiosta.

mukaista. Metsään resurssina kytkeytyy odotuksia rahallisista tuotoista, joiden realisoinnin mahdollisuudet määräytyvät puunjalostusteollisuuden globaaleilla markkinoilla. Tällä hetkellä erityisesti nopeakiertoinen kuitupuun tuotanto ohjaa kiihdyttämään metsien ajallisia rytmejä sekä syrjäyttämään puuntuotannolle merkityksettömiä lajeja tavoilla, joita voi monien ei-inhimillisten eliöiden kannalta pitää väkivaltaisina ja peruuttamattomina häiriöinä (ks. Koivula & Vanha-Majamaa 2020; Säynäjäkangas & Kellokumpu 2020). Häiriöt ilmenevät metsien ikärakenteen ja lajikirjon yksipuolistumisena, metsäautoteiden halkomina elinympäristöinä ja uhanalaistettujen lajien keskittymisenä sirpaleisille luonnonsuojelualueille. Näin rakentuu *plantaasioseenin*, plantaasien aikakauden (Haraway *ym.* 2015) maisema pohjoisella havumetsävyöhykkeellä.

Plantaasiosentrismin purkaminen ja sen hankaluudet

Tsing toteaa, että maataloudessa plantaasimainen tuotanto on niin pitkälle normalisoitunutta, että plantaasi on alkanut täyttää maanviljelyn käsitteen merkitystä (Haraway & Tsing 2019, 6). Vastaavasti plantaasimaisen tuotannon aikaansaamia häiriöitä Suomen alueen metsissä voi olla vaikea tunnistaa, sillä ne ovat luonnollistuneet osaksi jaettua kansallista metsäkuvastoa. Plantaasiosentrismi ilmenee metsätaloudessa paitsi puuntuotannon ja metsänhoidon näkyvinä käytäntöinä ja niitä tukevana politiikkoina, myös toisenlaisten metsiin paikantuvien toimeentulon ja tuotannon tapojen tunnistamattomuuksina, ulossulkemisina ja marginalisointeina (ks. Gibson-Graham 2006a). Plantaasiosentrisessä metsätaloudessa metsän lajistollinen monimuotoisuus, pitkät ajalliset jatkumot sekä monilajisen työn omaehtoisuus tai hitaus merkitsevät joko epätarkoituksenmukaista ja tuottamatonta tai kaiken tuotannon ulkopuolista, muistomerkin tapaan säilytettyä metsää. Muun metsään paikantuvan tuotannon toiseuttaminen taas tulee näkyviin esimerkiksi keräilytuotteiden nimeämisessä metsien sivutuotteiksi (Juutinen 2011, 3) tai ei-puunaineksiksi tuotteiksi (Luonnonvarakeskus 2016), joka vastaa englanninkielisiä puuntuotantoa ensisijaistavia termejä kuten *non-timber forest products* (Barron 2015, 176).

Tekemällä plantaasimaisista käytännöistä ja ymmärryksistä itsestäänselvyyksiä plantaasiosentrismi epäpoliittisoi alkutuotantoa koskevaa päätöksentekoa ja köyhdyttää yhteiskunnallista mielikuvitusta sen tulevaisuuksien suhteen (ks. Gibson-Graham 2006a, 7–9; Gibson-Graham 2006b, xxviii). Gibson-Graham (2006a) lähestyy kapitalisentin vastaavaa eettis-politiittista problematiikkaa dekonstruktion kautta: sekä kapitalismia että sen ”toisia” tarkastellaan lähtökohtaisesti moninaisina ja muuttuvina, vailla kiinteää ydintä. Tällöin talous ei järjesty ennalta määrättyjen ydinkategorioiden ympärille, vaan on avoin ja tilanteisesti muotoutuva toimeentulon ja hyvinvoinnin suhteiden, käytäntöjen ja neuvottelujen kenttä. Vastaava antiessentialistinen näkökulma plantaaseihin tarkoittaa ei-plantaasimaisen tuotannon moninaisuuden esiintuomista sekä plantaasien tarkastelua sisäisesti moninaisina ja ristiriitaisina. Dekonstruktion metodologiseksi ja ontologiseksi välineeksi Gibson-Graham (2006b, xxxi–xxxii; 2008) ehdottaa erojen lukemisen (*reading for difference*) strategiaa, jossa tuodaan näkyväksi erilaisia tapoja tehdä, ymmärtää ja järjestää taloutta. Eroja lukemalla on tuotu esiin talouden historiallista ja nykyistä moninaisuutta ja avattu suuntia sen uudelleenlaisille tulevaisuuksille (ks. esim. Roelvink *ym.* 2015).

Talouden moninaisuutta on alkujaan luettu ihmiskeskeisesti, mutta posthumanismin ja poliittisen ekologian siivittämänä tutkimuskentällä on viime vuosina nostettu esiin ja teoretisoitu myös ei-inhimillistä toimijuutta talouksien osana (ks. esim. Barron 2015; Roelvink 2015; Miller 2019). Ihmisen syrjäyttäminen talouden keskiöstä on kuitenkin haastavaa. Miller (2020) ehdottaa osittaisena vastauksena ongelmaan huomion siirtämistä inhimillisestä toimeentulosta ja siihen osallistuvista ei-inhimillisistä toisista siihen, miten ihmiset ovat osa monilajisia elämää ylläpitäviä verkostoja. Tällöin talouden ja ekologian väliset erot hämärtyvät: Gibson-Grahamin ja Millerin (2015,

8) mukaan talous ekologiana muodostuu monimutkaisesta eettisten ja energieettisten keskinäisriippuvuuksien virrasta.

Alkutuotannossa ei-inhimillistä toimijuutta ja toimijuuden verkostomaisuutta painottava näkökulma on erityisen paikallaan, sillä maa- ja metsätalouksissa ei-inhimilliset toiset ovat lähtökohtaisesti läsnä eri tavoin elävinä, tuottavina tai plantaasimaisesti resurssiksi tuotettuina. Moninaisen talouden lähestymistapa houkuttelee ajattelemaan myös alkutuotannon lajien välistä vuorovaikutusta toisin: sen sijaan, että metsätalous nähdään metsään kohdistuvina toimintoina tai taloutena, jonka toiminnan ala on metsä, se voisi olla prosesseja, joissa monilajiset yhteisöt neuvottelevat metsäelämän yhteisiä bio- ja geososiaalisia ulottuvuuksia (ks. Miller 2020, 407). Erojen lukeminen maa- ja metsätalouksien käytännöistä voi siis paitsi avata mahdollisuuksia ymmärtää tuotantoa toisin, myös siirtää sijoitetaan plantaasiosentrismin *ihmiskeskeistä* hegemoniaa.

Erojen lukeminen on luonteeltaan affirmatiivista eli mahdollisuuksia avaavaa ja toivoa herättävää (Gibson-Graham 2006b, 2008, 2014). Talouden kapitalistiset ulottuvuudet ovat luennassa läsnä, mutta eivät yksin määrää niiden merkityksiä (Gibson-Graham 2014, 149–151). Myös alkutuotannon eroja lukiessa plantaasit ovat mukana muovaamassa tuotannon käytäntöjä, paikkoja, tuotantoketjuja sekä niitä koskevia ymmärryksiä, mutta eivät plantaasiosentrismin mukaisina totaliteetteina, vaan yhtenä määreenä loputtoman monimutkaisissa ylimääräytyneissä suhteissa, joissa ”*jokainen tila ja prosessi on muotoutunut kaikkien muiden risteyksessä*” (Gibson-Graham 2006b, xxx). Erojen lukeminen kytkeytyy Sedgwickin (2003) hahmottelemaan *reparatiiviseen* lähestymistapaan, jossa keskeistä on avoimuus tulevaisuuden ennalta-arvaamattomuudelle (ks. Gibson-Graham 2008). Reparatiivisesta positiosta maailmaa ei pyritä hallitsemaan tai selittämään kaikenkattavilla teorioilla tai käsitteillä, vaan pyrkimyksenä on kehittää kykyä tulla toimeen sen kanssa pysyttelemällä avoimena yllätyksille (Sedgwick 2003).

Yksioikoisesti toteutettu siirtymä kapitalo- tai plantaasiosentrismin kritiikistä moninaisuuden vahvistamiseen saattaa kuitenkin jättää huomiotta käsillä olevan ongelman sitkeyden. Reparatiiviselle lähestymistavalle rinnakkaisia paranoideja tiedontuotannon käytäntöjä hyödyntäen Alhojärvi (2020) muistuttaa, että kapitalosentrismin käsittäminen tai esittäminen rajattuna, ratkaistuna tai etäännytettyinä ongelmana ja keskittyminen talouksien ei-kapitalistiseen moninaisuuteen ilman niiden kapitalististen ulottuvuuksien analyysiä saattaa pikemminkin vahvistaa kuin purkaa kapitalosentrismiä. Vastaavasti alkutuotannossa paranoiדי lähestymistapa ohjaa epäilemään plantaasimaisuuden läsnäoloa mitä erilaisimmissa ympäristöissä ja tilanteissa sekä paljastamaan sen kaikkialla väistämättömän samansuuntaisia merkityksiä (ks. Sedgwick 2003 130–138, 141–145). Vaikka paranoidit tietämisen tavat pelkistävät ilmiöiden moninaisuutta plantaasiosentrismin kaltaisiin laaja-alaisiin käsitteisiin nojautuen ja siten rajaavat tulkinnan ja toiminnan mahdollisuuksia, kyse ei Sedgwickin mukaan ole oikeista ja vääristä vaan eri tavoin käyttökelpoisista episteemisistä käytännöistä: ”*Paranoia tietää joitakin asioita hyvin ja toisia huonosti*” (emt. 130).

Paranoiדי lähestymistapa muistuttaa, että plantaasiosentrismitte ei voi alkutuotannon moninaisuuden avautumisen myötä kääntää selkäänsä, vaan sen läpituonkevuutta ja performatiivisuutta tulisi tarkastella osana tätä moninaisuutta – ja sen tarkastelua. Plantaasien taloudet ja niiden ensisijaistaminen ovat satojen vuosien ajan raunioittaneet sekä ei-inhimillisen luonnon ja sen kanssa toimeen tulemisen tapojen monimuotoisuutta että inhimillisiä kykyjä kuvitella toisenlaista tuotantoa. Eläminen plantaasitalouksien onto-epistemologisilla raunioilla on pikemminkin alkutuotannon moninaisuuden ja sen tarkastelun tosiasiallinen lähtökohta kuin uhkaava, mutta kenties vältettävissä oleva tulevaisuuskuva (ks. Tsing 2015). Plantaasiosentrismiä ei siis tule lähestyä ongelmana, joka on yksinkertaisesti, tai lainkaan, ratkaistavissa, vaan hankaluutena, joka ilmenee eri tavoin erilaisissa suhteissa ja tilanteissa (ks. Haraway 2016; Alhojärvi 2020). Tämä ei tarkoita antiplantaasiosentristen käytäntöjen ja tulkintojen mahdottomuutta, vaan muistuttaa niiden osittaisuudesta sekä

toimijan ja tulkitsijan hankalasta asemasta yhtä aikaa plantaasiosentrismin tuottamana, tuottajana ja purkajana. Plantaasimaisen tuotannon herkkä ja luova kritiikki edellyttääkin plantaasien ja plantaasiosentrismin monikerroksisen tilanteisuuden tunnistamista.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen empiirinen aineisto muodostuu yhdeksästä kävelyhaastattelusta, jotka tein eri puolilla Suomea keväällä 2018. Kukin nauhoitettu haastattelu oli pituudeltaan kahdesta neljään tuntia, ja litteroitua haastattelumateriaalia kertyi 178 sivua. Haastateltavat täyttivät myös lyhyen verkkolomakkeen, jossa kysyin henkilökohtaisia taustatietoja sekä tietoja sienestyksestä. Tutkimusavustaja otti haastatteluympäristöistä lisäksi noin 500 valokuvaa, jotka muodostavat kuvallisen tausta-aineiston.

Etsin haastateltavia sosiaalisen median sieniryhmästä sekä paikallisten sieniseurojen sähköpostilistoilta, jolloin haastateltaviksi valikoitui innokkaita sienestäjiä ja sieniharrastajia eri puolilta Suomea. Haastateltavien ikäjakauma oli laaja, 27–70 vuotta, ja heistä neljä oli naisia ja viisi miehiä. Kaikki olivat syntyneet ja asuivat vakituisesti Suomessa. Haastateltavista vain yksi oli haastatteluhetkellä palkkatyössä, ja hänkin juuri siirtymässä eläkkeelle. Neljä haastateltavaa oli oman ilmoituksensa mukaan eläkeläisiä ja yksi työkyvyttömyyseläkkeellä, yksi haastateltava oli kuntoutumassa ja yksi aikuisopiskelija. Keräilyyn lisäksi kolme haastateltavaa harjoitti metsästystä ja kalastusta, neljä luontovalokuvausta tai sienten bongausta, ja lähes kaikki kertoivat kulkevasa metsässä myös virkistystarkoituksessa esimerkiksi koiran kanssa tai retkeillen. Kaksi haastateltavaa kertoi omistavansa metsää tai osallistuvansa sen hoitoon puuntuotantotarkoituksessa.

Haastattelukutsussa hain haastateltavia nimenomaan korvasienestystä koskevaan tutkimukseen, ja haastattelut toteutettiin touko- ja kesäkuussa, jolloin kotelosieniin kuuluva, poimulakkinen korvasieni (*Gyromitra esculenta*) on pääasiainen kerättävä ruokasienilaji. Tästä huolimatta haastateltavat puhuivat sienestyksestä ja muusta keräilystä myös yleisemmin, sekä vaihtelevasti muusta metsässä liikkumisesta ja muunlaisesta omakätisestä ruoantuotannosta. Korvasienet kuitenkin suuntasivat aineistonkeruuta kohti plantaasien tematiikkaa, sillä ne esiintyvät erityisen runsaslukuisina muutaman vuoden ikäisillä hakkuuaukeilla, erityisesti hiekkapohjaisissa entisissä havumetsissä (Korhonen 1990, 245).

Tutkimuksen lähestymistapa on etnografinen, jolloin analyysi perustuu ilmiön tiheään kuvaukseen. Reparatiivisesti suuntautuen lähestyn sienestystä monimerkityksellisenä ja monien määrittelevien tekijöiden risteämässä muotoutuvana sen sijaan, että pyrkimyksenä olisi ilmiön tyhjentävä selittäminen. Kuitenkin erityisesti analyysin jälkimmäisessä osassa yllä esitetty teoreettinen kehys ja plantaasiosentrismin käsite ohjaavat tulkintaa paranoidiin suuntaan. Moniulotteista tiedontuotantoa tavoitellen liikunkin tutkimuksessa edestakaisin reparatiivisten ja paranoidien tietämisen käytäntöjen välillä. Tämä liike saa aikaan analyysin sisäistä kitkaa, joka muistuttaa tiedontuotannon moniaalle suuntautuvasta eettis-poliittisesta vastuullisuudesta: paranoidit tietämisen käytännöt, etenkin kohdistuessaan itseensä, muistuttavat tiedon ja käsitteellistysten lähtökohtaisesta epäilyttävyydestä, kun taas reparatiiviset pyrkimykset korostavat tiedon toimivuutta suhteessa ennalta-arvaamattomiin tulevaisuuksiin (ks. Sedgwick 2003).

Käytännössä analyysi eteni haastatteluaineiston aineistolähtöisen teemoittelun ja analyysin myötä kehittyvän käsitteistön vuoropuheluna. Ensin jaottelin aineiston sen käsittelyn helpottamiseksi sienten löytämistä, sienestäjien arkea ja sienestysmaastoja koskeviin osioihin. Sen jälkeen analysoin niistä toimeentulon ja hyvinvoinnin tuotannon moninaisuutta, ristiriitaisuuksia ja eroavaisuuksia. Näin muodostunut paikantunut ja tilanteinen ilmiön kuvaus on keskiössä ensimmäisessä analyysiluvussa. Toisella lukukierroksella plantaasit hahmottuivat etenkin korvasienestyksessä läsnä olevina paikkoina ja tuotannon tapoina, jolloin analyysi limittyi plantaasiosentrismin käsitteen kehittelyyn. Tarkennan huomioni plantaaseihin ja plantaasiosentrismiin toisessa analyysiluvussa.

Keräilyn moninaiset metsätaloudet

Suomessa luonnontuotteiden keräily on yleistä: suomalaisista aikuisista 46 % poimii marjoja ja 33 % sieniä (SVT 2020), ja väestötasolla keräilyyn käytetään lähes 25 000 henkilötyövuotta eli keskimäärin 9,5 tuntia vuodessa per henkilö (Saastamoinen & Vaara 2009, 436–437). Keräilyllä on myös vakiintunut kulttuurinen asema: marjasatoennusteet ovat osa valtakunnan uutisvirtaa, keräilyn mahdollistavat jokaisenoikeudet nauttivat laajaa arvostusta (Vuolle & Oittinen 1994, 25–26), ja itse poimitut marjat ovat lahja- ja vaihtokäytäntöjen kautta osa niidenkin suomalaisten ruokavaliota, jotka eivät itse marjastaa (ks. Ylitalo 2008). Keräilyn yleisyydestä ja vakiintuneisuudesta huolimatta sen merkityksestä osana kotitalouksien toimeentuloa on olemassa vain karkeita kokonaisarvioita: kerättyjen marjojen rahallinen arvo on vähintään 100 miljoonaa ja sienten 50–55 miljoonaa euroa (Vaara *ym.* 2013, 593). Lisäksi tiedetään, että keräiltyjen tuotteiden määrät vaihtelevat sekä alueittain että kaupungin ja maaseudun välillä merkittävästi. Poimitut marjamäärät ovat suurempia Pohjois- ja Itä-Suomessa ja maaseudulla (Ylitalo 2008; Pouta *ym.* 2006), mutta sienestyksessä myös eteläsuomalaiset ovat innokkaita (Saastamoinen 2012, 18).

Erot poimintamääriissä viittaavat keräilyn vaihteleviin merkityksiin sen harjoittajille. Haastatteluissa nousikin esiin erilaisia tapoja, joilla sienestys oli osa haastateltavien toimeentuloa. Joillekin sienet olivat lähinnä muiden ruokien lisuke tai mauste, mutta toiset söivät yli sata kiloa sieniä vuosittain. Tällöin sienestys vähentää ostettavan ruoan tarvetta ja muuttaa syötävien ruokien koostumusta:

H1: *[T]otta kai se vaikuttaa, et jos mie kerään sieniä vaikka sataviisikyt kiloo niin ei se mitenkään ole silleen sataviisikyt kiloo enemmän sille syksyille sitä syömistä [...]*

PH: *Vaikuttaako se muuten siihen että millaista ruokaa syöt?*

H1: *Niin, varmasti, et aika monissa resepteissä mie yleensä korvaan vaikka lihan sienillä.*

Sienten merkitys niiden kerääjien ruokavalioidessa oli kuitenkin myös suoraviivaista korvaamista monisyysepä. Joidenkin haastateltavien ruokavaliota rakentui pitkälti omakätisen keräilyn, viljelyn ja kalastuksen varaan, ja muutamalle sienestys oli tärkeää nimenomaan osana ruokaomavaraisuuden tavoittelua. Ruokaomavaraisuuden lisääminen on tapa ottaa ruoan tuotantoprosesseja haltuun, jolloin kotitalous merkityksellistyy keskeisenä tuotannon tilana (Morrow & Dombroski 2015). Keräilyssä tuotanto järjestyy paitsi osana kotiin paikantuvaa arkea, myös muuta luonnossa liikkumista, retkiä ja reissuja, jolloin lähi- ja kaukaisemmatkin metsät tulevat osaksi kotitalouden tuotantotiloja.

Oman kulutuksen lisäksi haastateltavat lahjoittivat sieniä läheisilleen kuten aikuisille lapsille tai ikääntyneille vanhemmille, jolloin sienet toimivat osallisina hoivasuhteissa (ks. Puig de la Bellacasa 2017). Sienillä käytiin myös erilaista vaihtokauppaa naapurustoissa ja tuttujuuden kesken: eräs haastateltava sai korvasieniä vastaan hirvenlihaa, toinen maksoi sienillä parturikäynnit. Lisäksi lähes kaikki haastateltavat myivät, olivat myyneet tai suunnittelivat myyvänsä sieniä. Tämä poikkeaa keskimääräisestä suomalaisesta sienestäjästä: esimerkiksi vuonna 2011 vain noin prosentti kotitalouksista poimi sieniä kaupallisiin tarkoituksiin (Turtiainen *ym.* 2012, 574). Useimmat haastateltavat olivat myyneet sieniä satunnaisesti ravintoloihin tai tutuille, mutta eräällä pariskunnalla keräilytuotteiden suoramyyntiverkostot olivat laajat ja vakiintuneet ja myynnistä saadut tulot nousivat vuosittain useisiin tuhansiin euroihin.

H2: *[O]liko se viime syksynä vai edellisyyksynä kun pankin täti soitti, että teidän rahaliikenne ei toimi [nauraa] teidän rahaliikenteessä ei tapahdu mitään kun pankist ei mennä sit enää kun laskut, kun me elettiin oikeestaan koko se heinäkuusta lokakuuhun asti niin elettiin koko ajan niillä metsästä tulleilla rahoilla ja sehän on verotonta tuloa ja tuottoa et siitä ei mitään tarvi maksaa.*

Keräilytuotteiden myynti on Suomessa pääosin verotonta (Verohallinto 2020), eikä siihen sisälly pienimuotoisena juuri muutakaan sääntelyä (Lavola 2019), mikä laskee kynnystä myydä ylimääräistä satoa tai poimia myyntitarkoituksessa. Yhdessä vakiintuneiden jokaisenoikeuksien kanssa tämän voi ymmärtää keräilyyn toimeentulon muotona kohdistuvaksi institutionaaliseksi tueksi tai ainakin sille suotuisien olosuhteiden luomiseksi osana pohjoismaisen hyvinvointivaltion järjestysten ja moninaisten talouksien yhteiseloa (Eskelinen *ym.* 2020, 14–18). Suoremmin keräilytalouksia on Suomessa tuettu ylläpitämällä järjestelmällistä koulutusmallia keruutuotteiden poimijoille (ks. Ristioja 2017, 26), sekä erilaisilla keräilytietoa levittävillä hankkeilla ja oppailla (ks. Salo & Turtiainen 2015, 183).

Valtaosa haastateltavista oli suorittanut jonkinlaisen sienikurssin, vaikka monet korostivatkin aktiivisen sienestyksen merkitystä sienituntemuksen ja sienipaikkatiedon kannalta olennaisempana (ks. Hyvärinen 2019). Koulutuksen ja paikallistuntemuksen merkitys korostui kolmen haastateltavan osalta, jotka suunnittelivat aloittavansa liiketoimintaa sienten kasvatukseen ja jatkojalostukseen, sieniretkiin ja -kartoituksiin sekä sienten puoliviljelyyn ja sienikursseihin liittyen. Kahdelle heistä ammatillinen uudelleen kouluttautuminen oli avannut mahdollisuuksia siirtyä palkkatyöstä kohti itsenäisempää työelämää; kahdelle sysäyksen siirtymään antoi myös työpaikan yhteistoimintaneuvotteluissa eteen tullut eläkeputki. Sieniin pohjautuva liiketoiminta ja toimeentulo nähtiin lisäksi vaihtoehtona liian kuluttavalle – tai liiallista kulutusta tuottavalle – palkkatyölle:

PH: *Voiko kysyä mitä teit aikasemmin?*

H3: *Vaatetusartesaani. Vaateteollisuus on aika abtaalla Suomessa. Ja räitei ja lumpui riittää [naurabtaa], ei tarvi ommel enää yhtään lisää.*

Huolimatta suuristakin keräilytuloista tai alkavasta liiketoiminnasta haastateltavat olivat haluttomia määrittelemään sienestystä työksi – korkeintaan sienten puhdistus ja käsittely saattoivat toisinaan tuntua työläiltä. Reparatiivisessa hengessä tulkitsen tämän haastateltavien tietoiseksi strategiaksi pitää sienestys työhön liitettyjen tulostavoitteiden ja tehokkuusvaatimusten ulottumattomissa; paranoidimpi tulkinta voisi nojautua kapitalosentrismin tuottamaan palkkatyökeskeiseen ymmärrykseen työstä. Työntekoon liitettiin raskautta, mikä sienestyksestä puuttui: sienestyksen koettiin päinvastoin edesauttavan töistä palautumista ja tarjoavan niille vastapainoa arjessa. Toisaalta palkkatyö myös hankaloitti sienestystä ajankäytöllisesti ja siksi, että työpäivän jälkeen ei välttämättä jaksa enää lähteä sienimetsälle.

H7: *[J]os mä bankkisin jonkun sellasen työn, sellaisen palkkatyön mikä ois sellanen, niin enhän mä oikeen ehtis kerätä noit sienii, tai oikeen kaubeesti ehkä muutakaan, koska jos mä oon vaike siellä rakennuksilla, niin mä en jaksa tehdä mitään sen päivän jälkeen.*

Kyseinen haastateltava näki osuuskuntapohjaisesti järjestyneen, omaan tahtiin tehtävän keräilyn mahdollisena työn muotona niille, jotka eivät pysty tai suostu ”pakkotahtiseen” tuntiperustaiseen palkkatyöhön sen fyysisen tai psyykkisen kuormittavuuden vuoksi. Yhdessä edellä kuvailtujen liiketoimintasuunnitelmien kanssa visio kertoo keräilyn myötä avautuvista tulevaisuuden talouden horisonteista, joissa toimeentulo ja hyvinvointi kietoutuvat lähtökohtaisesti yhteen. Luontaistaloudellisten toimeentulon käytäntöjen onkin todettu lisäävän hyvinvointia esimerkiksi edistämällä fyysistä aktiivisuutta, terveellistä ruokavaliota ja yhteisöllisyyttä (Burnette *ym.* 2018). Haastatteluissakin todettiin sienestyksellä olevan monenlaisia hyvinvointivaikutuksia:

H1: *Ja kuitenkin sienestys on mun mielestä ihan tosi antoisa barrastus, et siinä tulee liikuntaa ja sitten se on vähän meditatiivistakin, ja sit siinä saa vielä sitä ruokaa bankittua samalla, niin mun on bankala ymmärtää sitä että miksi siitä ei olis kinnostunut.*

Liikunnan, mielenterveyden tukemisen ja ruoan hankkimisen lisäksi haastatteluissa nousi esiin sienestyksen hyvinvointia tuottava sosiaalinen ulottuvuus: sieniä poimittiin yhdessä perheen tai ystävien kanssa, niitä lahjoitettiin tai vaihdettiin lähipiirissä, ja lisäksi neljä haastateltavaa toimi aktiivisesti sieniseurassa tai vastaavassa yhteisössä. Sienestys saa siis aikaan ja ylläpitää merkityksellisiä, hyvinvointia tuottavia suhteita (ks. Hirvilampi 2011, 69). Merkitykselliset suhteet eivät muodostu vain ihmisten kesken vaan myös lajien välille: sienestyksessä merkityksellisinä toisina (Haraway 2003) oli läsnä paitsi sieniä, myös kasveja, hyönteisiä sekä selkärankaisia lemmikkikoirista karhuihin, hirviin ja sammakoihin. Muiden lajien merkitys hyvinvoinnille sanallistettiin ensisijaisesti suhteessa sieniin sekä metsiin kokonaisuudessaan:

PH: *Mikä se motivoi lähtemään sienimettälle?*

H9: *No ensinnäki tietenki on mukava saada sieniä, se on tietenki se primääri tarkoitus. Mutta minä vain tykkään olla täällä, se on se ehkä minulle se tärkeämpi asia, että minä saan kuleskella täällä. Ei tämä aukossa kulukeminen sinänsä oo sen kummempaa, mutta samallaban sitä kulukee muutenki täällä metässä. Metässä kulukeminen on semmosta jotenkin viehättävää.*

Monilajisesta näkökulmasta tarkasteltuna keräily on muun ruoantuotannon tavoin toimijoiden keskinäistä muotoutumista konkreettisessa ja materiaalisessa mielessä, syötävien sienten kanssa yhteensulautumisena (ks. Bennett 2007; Haraway 2008). Sienestys on myös monilajisia hoivasuhteita, kuten edellä mainittua sienten välittämää ja mahdollistamaa ihmisten välistä huolenpitoa, mutta myös sieniin kohdistuvaa sekä kenties jopa niiden ihmisiin hyvinvointivaikutusten muodossa kohdistamaa hoivaa (ks. Puig de la Bellacasa 2017). Lisäksi sienestys on muiden omakätisen ruoantuotannon muotojen tavoin monilajista, tilanteista tiedontuotantoa (ks. Vehviläinen 2014; Hyvärinen 2017, 2019). Sienestäjien osallistuminen metsien monilajisten talouksien elämää ylläpitäviin verkostoihin (ks. Miller 2020) on siis paitsi toisilajisten syömistä, myös hoivasuhteiden affektiivisia kytköksiä sekä ei-inhimillisen toimijuuden tunnistavia tietämisen tapoja (ks. myös Poe *ym.* 2014).

Haastatteluaineistossa erilaiset lajien keskinäisen yhteismuotoutumisen tavat kietoutuvat toisiinsa: syötävien sienten löytäminen perustui herkkään muuttuvan ympäristön havainnointiin ja pitkäjänteiseen, jopa ylisukupolviseseen paikkoihin kiinnittymiseen (ks. myös Emery 2001; Kaaronen 2020). Eräs haastateltava kuvaa, miten ei voisi kuvitella poimivansa sieniä myyntitarkoituksiin asuinsijoiltaan pääkaupunkiseudulta, mutta kotiseudulla Keski-Suomessa sienitalous voisikin kukoistaa:

H7: *Niin sitä mä oon miettinyt sitä paikkasidonaisuutta, et jos mä täällä jotenkin voin saada rahaa siitä sienestämisestä, niin en mä voi saada Helsingissä, myös sen takia et siihen matkustamiseen menis liian pitkä aika. Ja koska mulla ei siellä ole, se on vaan äärimmäisen epätehokasta vaan mennä johonkin random metsään ja yritää löytää sieltä jotain.*

Paikkatieto ei kuitenkaan vielä takaa sienisatoa. Haastattelut tehtiin keväällä 2018, joka oli ennätysmäisen kuiva ja kuuma, ja korvasienisato sen vuoksi huono kautta maan. Korvasienet ovat lyhyen satokautensa takia erityisen herkkiä sääolosuhteiden vaihtelulle, mutta lämpötilat ja sademäärät vaikuttavat kaikkien sienten elämään ja itiöemien muodostumiseen. Ilmaston lämpenemisen myötä muuttuvat sääolosuhteet, lisääntyvät sään ääri-ilmiöt sekä ilmankosteuden ja maaperän koostumuksen muutokset voivat vaikuttaa monimutkaisilla, paikka- ja lajispesifeillä tavoilla sienten esiintyvyyteen (Diez *ym.* 2013): esimerkiksi kevätsienten on todettu kasvattavan itiöemiä aiempaa aikaisemmin (Kausrud *ym.* 2010).

Sienestyksen koettu ennalta-arvaamattomuus ei kuitenkaan tyhjene edes jokseenkin tunnettuihin muuttujiin, kuten ilmastollisiin ja sääolosuhteisiin. Haastatteluissa sienten

oma toiminta todettiin arvaamattomaksi ja käsittämättömäksi: sienä ei välttämättä nouse sienestäjän kaikin puolin ihanteelliseksi arvioimaan paikkaan (*”jos mä oisin sieni niin mä kasvaisin tässä”*), mutta toisaalta niitä saattaa nousta jonnekin muualle odottamattomasti (*”minkä takia ne sitten tähän tuli [...] tässä ei ol ikinä ennen ollut”*). Sienillä oli haastateltavien mukaan ihmisille vieras ”sielunelämä” ja ”elämänkierto”: haastateltavan sanoin on hankalaa olla niiden ”*aiotuksista selvillä, että mistä ne saa päähänsä ittiöemän putkauttaa*”.

Kuten Staddon (2009, 163) toteaa, sienet eivät ole vain inhimillisten intentioiden, toiminnan tai affektiivisen suuntautumisen objekteja, vaan myös subjekteja muuttuvissa vuorovaikutussuhteissa: sienet vetävät puoleensa ja liikuttavat ihmisiä (ks. myös Poe *ym.* 2014, 911–912), ja muuttavat ekosysteemien ja niihin kytkeytyneiden talouksien dynamiikkaa (Barron & Hess 2020). Suomessakin poimittujen sienien määrä riippuu siitä, onko sienivuosi tärkeimpien ruokasienten osalta hyvä vai huono (Tahvanainen *ym.* 2019; Turtiainen *ym.* 2012). Sienten yllätyksellisyydestä kertoivat myös haastateltavien vaalimat muistot valtavista tai muuten odottamattomista sienisaalista, ja siihen perustui osin myös sienestyksen viehätys:

PH: *No mikä siionn parasta siinä sienestämässä?*

H3: *Löytäminen. Ei sen tarvi ol monenkaan millin kokonen sieni, kun se löytämisen riemu on. Se se on hauskinda. Kun ei voi koskaan tietää, onko mitään sienä vai löytyykö se megamesta joskus.*

Tsingin (2015, 258) mukaan sienien nousemisen odottaminen muistuttaa ihmisiä riippuvuudesta ei-inhimillisen luonnon prosesseihin sekä näiden prosessien omaehtoisuudesta. Sienestyksen koetussa ennalta-arvaamattomuudessa tulee siis esiin lajien välisen yhteismuotoutumisen hallitsemattomuus, joka irrottaa sienestyksen rationaalisista, ihmiskeskeisistä tuotannon ja talouden ymmärryksistä. Reparatiivista tulkintaa seuraten sienestys tuottaa täten avoimuutta toisenlaisille, postantroposentrisillekin tulevaisuuksille: sienestys ei ole suoraviivaista ei-inhimillisten resurssien käyttöä inhimillisen toimeentulon hankkimiseksi, vaan ohjaa kohti keskinäistä toimeentuloa, jossa materiaalien tarpeiden tyydyttäminen ja monilajisten verkostojen muodostuminen eettis-poliittisine kysymyksineen kietoutuvat erottamattomasti yhteen (ks. Hyvärinen 2017, 2019).

Plantaasimaisuudet keräilyn käytännössä

Korvasienestäjien kanssa tehdyt kävelyhaastatteluretket veivät myllättyihin ja kurinalaistettuihin maisemiin, kuten niistä otetut kuvat havainnollistavat (kuvat 1 ja 2). Kuvissa näkyy eri-ikäisiä hakkuuaukeita, harvennettuja, nuoria ja tasarivisiä metsiä, metsäautoteitä, metsäkoneiden jälkiä ja puupinoja. Haastattelut siis sijoittuivat metsäteollisuuden rytmisissä ja plantaasioseenin ajassa eläville alueille, mikä muistuttaa, että sienestäminen ja etenkin korvasienestäminen eivät toimi irrallaan plantaasimaisesta tuotannosta. Tällöin moninaisen alkutuotannon analyysissä ei voida nojautua kehityskertomukseen, jossa osoitetaan, rajataan ja etäännytetään plantaasimaisen tuotannon ongelmat ja esitetään ei-plantaasimaisia tuotannon muotoja yksioikoisina ratkaisuna (ks. Alhojärvi 2020). Kehityskertomuksen sijaan kyseessä on hankala yhteen kietoutuminen: keräily on paitsi ei-plantaasimaisia toimeentulon käytäntöjä, myös plantaasimaisuuteen myöntymistä ja sen kanssa elämistä.

Korvasienestyksessä plantaasimainen puuntuotanto on erityisen näkyvästi läsnä, sillä korvasienet viihtyvät paikoissa, missä maan pinta on rikkoutunut ja maassa on paljon selluloosaa, esimerkiksi hakkuutähteitä. Hakkuuaukeiden lisäksi puupinojen paikat, metsäautoteiden reunat, ojanvarret sekä metsäkoneiden urat ovat otollisia korvasienten kasvupaikkoja. Pelkkä puiden kaataminen ei kuitenkaan riitä luomaan korvasienelle ihanteellisia olosuhteita: korvasienen runsastumiselle keskeistä on ollut mekaaninen maanmuokkaus, joka on Suomessa yleistynyt metsänhoidossa 1960-luvulta alkaen (Saksa 2019, 8). Vanhempi haastateltava muistaa ajan ennen laajamittaista maanmuokkausta:



Kuva 1 (ylhäällä). Hakkuuaukea rinteessä (kuva: Siiri Simpanen).

Figure 1 (above). Clear-cut slope (photo: Siiri Simpanen).



Kuva 2. Puupinoja metsäautotien varressa (kuva: Siiri Simpanen).

Figure 2. Piles of timber on the side of a forest road (photo: Siiri Simpanen).

H9: *Sehän oli sillon se elämänpiiri oli paljon pienempi ku ei ollu mettäautoteitä eikä tämmösiä aukeita, tämä koko korvasienihommahan on hyvin uutta ja tuoretta tämmönen laajamittainen, se on tullu sen metsänmuokkauksen myötä. Ennen niitä oli vain jossaki polokujen varsilla ja laanipaikoilla ja sitten semmosia yksittäisiä.*

Hakkuiden ja maanmuokkauksen lisäksi haastateltava mainitsee metsäautotiet keräilyä ja muutakin elämänpiiriä laajentaneina. Metsäautoteiden merkitys näkyi paitsi haastateltavien puheessa, myös haastattelutilanteissa: suurimmassa osassa haastatteluja metsäautoteitä kuljettiin pitkiäkin matkoja joko autolla tai jalan. Puunkorjuuta ja -kuljetusta varten Suomen alueelle on rakennettu lähes 160 000 km metsäautoteitä (Greis *ym.* 2019, 8). Ne johdattavat hakkuuaukeiden lisäksi kasvaviin metsiin, joista poimitaan myös muita sieniä sekä marjoja.

Korvasienestys ei siis ole ainoa keräilyn muoto, jossa hyödynnetään puuntuotannon maisemaan jättämiä jälkiä, eikä hakkuuaukeidenkaan sato rajoitu vain korvasieniin: haastateltavat kertoivat poimivansa aukeilta myös vadelmia ja metsämansikoita, ja pohjoisemmassa mustikka ja puolukka viihtyvät harvennetuissa tai jopa hakatuissa metsissä. Myös metsäkoneiden ajouria hyödynnettiin korvasienten poimimisen lisäksi metsässä liikkumisessa ja suunnistamisessa (kuva 3).

Näin keräilyn monilajisissa talouksissa hyödynnetään puuplantaasien ylijäämää (ks. Eskelinen *ym.* 2020, 2): korvasienet ja marjakasvit käyttävät hakkuiden myötä lisääntyneitä ravinteita, valoa ja lämpöä (ks. Koivula & Vanha-Majamaa 2020), ja keräilijät ottavat talteen näin syntyviä puuntuotannolle tarpeettomia tuotteita ja metsäautoteillä kulkiessaan valjastavat metsäteollisuuden infrastruktuuria uuteen käyttöön. Tässä mielessä keräilyn suhde plantaasitalouksiin on kommensalistinen: puuplantaaseja hyödynnetään keräilyssä ilman, että niille tuotetaan haittaa, tai jopa plantaasituotannon imagolle suotuisasti. Metsäteollisuuden toimijat tuovat mielellään esiin keräilyn ja puuntuotannon rinnakkaiselon mahdollisuuksia (ks. esim. Makkonen 2008; Salin 2018). Korvasienet ovat rinnakkaiselosta äärimmäinen, jopa groteski esimerkki, ja niitä onkin hyödynnetty osoituksena hakkuuaukeiden käyttökelpoisuudesta (Hannelius & Kuusela 1995, 175; ks. Tsing 2015, 174). Paranoidisti tulkiten korvasientä voikin tarkastella plantaasiosentrismin osallisena, valjastettuna metsäteollisuuden tahattomaksi kätyriksi, joka sopeuttaa sienestäjiä puuplantaasien kanssa toimeen tulemiseen. Korvasienten (mahdollinen) läsnäolo sai haastateltavat lähestymään hakkuuaukkoja uteliaisuudella ja jopa innostuksella:

H8: [...] *atkettiin sieltä sitten [joelle] Ruotsiin kalaan [...]. [Joki] on kahlitsematon joki, aivan valtavan hieno iso koski on siinä. Pikkusen ennen sitä paikkaa oli semmoinen aivan mielettömän hyvän näkönen iso hakkuuaukio, ja määhän pojalle sanoin, että mun on kyllä pakko pysähtyä kattoon.*



Kuva 3. Metsäkoneen jälkiä (kuva: Siiri Simpanen).

Figure 3. Tracks left by a forest harvester (photo: Siiri Simpanen).

Sitaatissa laajan hakkuuaukean ja sähköntuotantoon valjastamattoman kosken rinnakkaisuus vielä korostaa, miten moni-ilmeistä suhtautuminen ihmisen muokkaamaan ei-inhimilliseen luontoon voi olla. Vastaavasti monet haastateltavat kertoivat nauttivansa metsässä oleskelusta, mutta eivät kokeneet hakkuaukoilla kulkemista sen vastakohtana, vaikka maisema onkin erään haastateltavan sanoin ”*mahdollisimman ruma*”. Plantaasimaisuus hyväksytään ja sen kanssa opitaan elämään silloinkin, kun hakkuut osuvat tutun sienimetsän kohdalle.

H9: *[V]iime talavenaki hakattiin semmonen, mistä minä oon runkannut rouskut kerätä, ihan aukiaksi, että siellä ei enää minun elämän aikana oo rouskuja siinä kohti. Pittää katella eri paika[-] siinä meni berkkutattipaikat kans. Mutta se kuuluu tähän systeemiin, en minä sitä sinänsä harmittelen. Ne on vain ollu siinä hyvällä bollilla [...] lähellä siinä.*

Hakkuun aiheuttama ajallinen katkos on yksilön näkökulmasta ylittämätön, sillä sienimetsän uudistumiseen menee lähes ihmisikä. Sopeutumista hakkuisiin voi kuitenkin ymmärtää reparatiivisen näkökulman kautta, jossa avoimuus yllätyksille tarkoittaa myös ikävien yllätysten mahdollisuuden hyväksymistä (Sedgwick 2003, 146). Avohakkuut ovat haastateltavan näkökulmasta itsestään selvä osa ”systeemiä” eli tulkintani mukaan plantaasimaista tuotannon tapaa, mutta *tämän* systeemin nimeämisen voi myös lukea *muiden* järjestysten mahdollisuuden tunnistamisena, mitä tukee haastateltavan korkeahko ikä: hän on kertomansakin mukaan ehtinyt nähdä myös muunlaisia metsän alkutuotannon tapoja (ks. sitaatti edellä).

Kaksi haastateltavaa ilmaisivat selkeämmin vastustaneensa avohakkuisiin perustuvaa metsätaloutta, toinen paikallisessa metsäkiistassa ja toinen allekirjoittamalla avohakkuita vastustavan kansalaisaloitteen. Vastustamista ei suoraan merkityksellistetty keräilyn puolustamisena, mutta muissa osissa aineistoa vastakkainasettelu plantaasimaisen tuotannon ja keräilyn käytäntöjen välillä tuli esiin. Esimerkiksi erityisen intensiiviselle puuntuotantoalueelle muuttanut haastateltava kuvailee sienestämistä antagonistisessa hengessä kilpailuksi metsäkoneiden kanssa: ”*Jos näkee jonku hyvän metsän, niin sinne on mentävä heti ku huomen se voi olla poissa*”.

Sienestäminen kilpajuoksuna tai hakkuiden tieltä seuraaville sienimaille siirtyminen eivät kuitenkaan ole kaikille mahdollisia tapoja turvata toimeentuloa. Läheinen sienimetsä voi olla huonojalkaiselle poimijalle korvaamaton, ja monille ei-inhimillisille eliöille paikallisen hakkuun tuottama tuho voi olla lopullinen: esimerkiksi puiden kanssa symbioosissa kasvaviin mykorritsasieniin hakkuut vaikuttavat voimakkaan haitallisesti (Salo 2019). Niiden ei aina tarvitse edes osua sienimetsän kohdalle, sillä puuston harveneminen tai häviäminen voi vaikuttaa myös lähialueisiin:

H2: *Yhes paikkaa on ollut tosi hyvä ja siit hakattiin sellai iso kuusikko pois edest, ei sitä hakattu edes sitä kohtaa mis niit [kantarelleja] on kasvanut tosi paljon. Se auringon valo varmaan teki sen, se tuli tosi paljon valoisammaks, niin ne loukkaantu, ne ei tullut.*

PH: *Tuleeks semmosille paikoille jotain toista sientä vai häviää ihan kokonaan?*

H2: *Mun mielest siellä ei ole kasvanu oikeen mitään. Semmosta se on.*

Plantaasimainen tuotanto muuttaa elämää myös varsinaisten plantaasien ulkopuolella: sienten elinkiertojen lisäksi esimerkiksi vesistöjen ekosysteemit ovat muuttuneet, kun soita on ojitettu puuntuotantoa varten (Nieminen *ym.* 2017; ks. myös Pohjanmies *ym.* 2017). Paikallisiin eliöyhteisöihin kiinnittyneet inhimillisen toimeentulon käytännöt ja kulttuurit ovat niin ikään järjestyneet uudelleen, kun plantaasimaisuus on suhteellisen lyhyessä ajassa levinnyt ja juurtunut syvälle alkutuotantoon (ks. myös Escobar 2008). Nuorempi haastateltava kuvailee vanhempiansa toimeentulon kytkeytymistä puuntuotantoon:

H7: [...] *Se on mun vanhempien toimeentulo, eikä niillä ole [...] ei mun isä voi olla silleen, et suojelen nämä metsäni ja menen johonki palkkatöihin, en tiedä pystyiskö se palkkatöihin [naurabtaa]. Ja muutenkin, se on ikänsä viljelly näit metsii ja se on tehnyt töitä niin et ois saanu [niistä] toimeentuloa, en mä koe et mulla ois mitään sanottavaa siihen, että ei että kyllä teiän pitää lahjoittaa palkkanne luonnolle tai jotain.*

Vanhempiensa vaihtoehdottomuuden lisäksi haastateltava tunnistaa myös oman riippuvuutensa hakkuista: työttömänä hän kertoo käyttävänsä paljon vanhempiensa resursseja. Esimerkki osoittaa, miten plantaasiosentrismi ei ole vain diskursiivista, vaan kyse on kouriintuntuvista toimeentulon mahdollisuuksista, jotka lisäksi välittyvät hoivasuhteissa. Alkutuotantoon perustuvassa toimeentulossa liikkumavara plantaasien talouksien ulkopuolelle voi olla vähissä, jos olemassa oleva tuotannon infrastruktuuri, kulttuuriset mallit, elintasoon kohdistuvat odotukset sekä alkutuotantoa koskeva politiikka ohjaavat plantaasien suuntaan. Rahataloudelliset laskelmat metsien erilaisten tuotteiden arvosta tukevat tätä kokemusta:

H7: *Mä oon miettinyt sienien myymisen yhteydessä, et jos niist sienist vois saada elantoo, et miten muuten siit metsästä vois saada elantoo ku siit puusta. Mut sit mä oon et okei nää on aika masentavat laskelmat, koska siis, ku kattoo tos on vaik tollanen täyskasvunen kuusi, tollanen paksumpi, niin toi yks puu niin tosta sais jonkun satasen, sata euroo jos kaatais ja myis. Jos mä keräisin tosta alueelta sienii, niin vaik mä keräisin jokaikisen syötävän sienen joka siinä kasvaa [naurabtaa] ja myisin sen kovan hintaan, niin.*

Laskelma puhuu karusti plantaasimaisen tuotannon puolesta: kuusen kaataminen on haastateltavan arvion mukaan rahallisesti selkeästi kannattavampaa kuin jo itsessään utopistinen ajatus kaikkien sen kanssa yhteistyössä kasvavien syötävien sienien keräämisestä. Luvuissa on väijäämättömyyttä, jonka merkityksen paranoiדי tulkitseja jo tietääkin: plantaasien maantieteellisessä tai kulttuurisessa läheisyydessä keräilytalouksien toimeentulo ei ole irrallaan puu- ja paperiteollisuuden globaaleista tuotantoketjuista ja puuperustaisten hyödykkeiden hinnanmääräytymisen prosesseista, vaan kytkeytyy niihin auttamatta tuotannon tapojen vertailun ja vastakkainasettelun kautta.

Toisenlaisissa keräilyn konteksteissa globaalit luonnontuotteiden ja työn markkinat heilahteluineen ovat vielä selkeämmin osa toimeentuloa. Suomeen on tullut viimeisen vuosikymmenen ajan vuosittain tuhansia ulkomaalaisia poimijoita, jotka keräävät kaupallisiin tarkoituksiin lähinnä mustikkaa ja puolukkaa, mutta pienissä määrin myös sienii (Rantanen & Valkonen 2011, 9–11). Poimijoiden maahantulon, majoituksen ja kuljetukset järjestävät marja-alan yritykset, jotka myyvät heidän keräämänsä marjat elintarviketeollisuuden käyttöön Suomeen ja ulkomaille. Poiminta ei tapahdu työsuhteessa tuntiperusteisella palkkiolla, vaan poimijoille maksetaan marjoista kilohinta, joka määräytyy sekä paikallisten (Tahvanainen *ym.* 2019) että muiden marjanpoiminta-alueiden satonäkymien mukaan osana globaaleja ruokamarkkinoita (Rantanen & Valkonen 2011, 7–8, 76–77). Globaalien tuotantoketjujen osana toimimisen lisäksi metsämarjanpoimijoiden työ muistuttaa monilta muiltakin osin plantaasimaista työtä: se on siirrettyä, kollektiivista, tarkkaan aikataulutettua ja keskusjohtoista, ja siinä on ainakin osin vaihtoehdottomuutta ja jopa pakkoa, sillä poimijat ovat monin tavoin riippuvaisia marjayrityksestä. Usein poimijat ovat myös ottaneet matkakustannuksia varten lainaa, jolloin velkaantumisen pelko voi ajaa työskentelemään koetuista epäkohdista huolimatta (emt; ks. myös Eriksson & Tollefsen 2013; Lauren & Prokkola 2017). Poimijoiden kuvaukset työn raskaudesta (Rantanen & Valkonen 2011, 60) asettuvatkin jyrkkään vastakohtaan suhteessa haastateltujen sienestäjien kokemuksiin metsässä oleskelun ja keräilyn tuottamasta hyvinvoinnista.

Keräilyn järjestäminen plantaasimaiseksi työksi vaikuttaa siis edellyttävän, että poimijoita ei suojaa vauraan hyvinvointivaltion jäsenyys. Suomalaisen maa- ja metsätaloustuotannon riippuvuus ulkomaisista siirtotyöntekijöistä nousi julkiseen keskusteluun keväällä ja kesällä

2020 koronaviruspandemian aiheuttamien matkustusrajoitusten myötä. Keskustelut työn luonteesta ja suomalaisten kyvystä ja halukkuudesta osallistua siihen osoittivat, miten hankala matalapalkkaista plantaasimaista työtä on sovittaa korkean tulotason hyvinvointivaltioon ilman sen etuuskien ja turvan ulkopuolelle rajattuja, alemman tulotason maista siirrettyjä työntekijöitä. Työ poiminnan parissa voi olla kuitenkin tarpeen myös silloin, kun hyvinvointivaltion jäsenelleen suoma toimeentulon turva on ohutta tai repaleista:

H6: [...N]e peräkamarin pojat, [...] keräs siellä alueella niitä korvasieniä myyntiin oikeesti lisäansioksi, kummallakaan ei ees ollut, toinen oli sairaseläkkeellä, ei oikeen semmost, ei ne tehny oikeen mitään oikeeta työtä tai silleen, varmaan se raha on ollut heille tarpeen, se korvasienistä tullu raha. [...] Itse kun Kainuusta [paikkakunta] tulee niin minä kyllä ymmärrän sen hirveän hyvin että se on luonnosta niin marjojen ku sienten poimiminenki on ihan oikeesti elämisen jatke sille toimeentulolle [...].

Keräily toimeentulon osana ei kuitenkaan väistämättä tarkoita vaihtoehdottomuutta: haastateltaville itselleen toimeentulon eriasteinen nojaaminen keräilyyn ei vaikuttanut pakon sanelemalta. Myöskään keräilytyön mahdolliset plantaasimaiset piirteet eivät tarkoita, että työ tai sen tekijä olisivat yksinomaan plantaasimaisuuden määrittelemiä. Moninaisten talouksien näkökulmasta siirtolaisuutta tarkastelevat Safri & Graham (2015) varoittavat kehystämästä siirtotyöläisten elämää yksioikoisesti menetyksen ja sorron narratiivien kautta ja ehdottavat sen sijaan siirtolaisten työn, rahavirtojen ja ylijäämisen hoivan muodostamaa globaalia kotitaloutta kategoriaksi ja toimijaksi muiden kansainvälisen finanssitalouden toimijoiden rinnalle. Vastaavalla reparatiivisella otteella marjojen poimintaa puuplantaaseilla voi tulkita paitsi osana globaalisti eriarvoisia työn ja tuotannon järjestyksiä, myös moniulotteisina henkilöhistorioina, kulttuurisina kohtaamisina ja tulevaisuuksien toisenlaiseksi tekemisenä, joita Tsing (2015) kuvaa tuoksuvalmuskan poimijoiden parissa Yhdysvalloissa, Kiinassa ja Japanissa.

Tsing (2015, 63–66) määrittelee tuoksuvalmuskan keräilyn perikapitalistiseksi työksi, joka on samaan aikaan kapitalismin ulko- ja sisäpuolella, määrittyen sekä osana kapitalistisia tuotantosuhteita että moninaisia ei-kapitalistisia suhteita ja ei-inhimillisen luonnon prosesseja. Samaan tapaan keräily moninaisissa muodoissaan kytkeytyy plantaasimaiseen tuotantoon esimerkiksi yllä kuvatuissa kommensalistisissa ja antagonistisissa suhteissa sekä plantaasiosentristen paikallisten ja globaalien järjestysten kautta, mutta ei siitä huolimatta määrity yksiselitteisesti plantaasien talouksien osaksi. Edellisessä luvussa kuvailut keräilytalouksien arkiset käytännöt ja merkitykset moninaisessa ei-plantaasimaisuudessaan ovat läsnä samanaikaisesti plantaasimaisuuteen myöntymisen ja sen kanssa toimeen tulemisen kanssa. Tämä ristiriitaisuus itsessään on haaste plantaasiosentristille, joka perustuu ilmiöiden ryhmittymiseen suhteessa ensisijaistettuun plantaasituotantoon. Hajanainen ja erilaisia merkityksiä saava keräily ei asetu pysyvästi ja suoraviivaisesti yhdenlaiseen suhteeseen plantaaseihin nähden, vaan liikkuu osana monimutkaisia ja muuttuvia keskinäisen toimeentulon verkostoja.

Lopuksi

Plantaasiosentrismin osittaisuuden ja tilanteisuuden analyysi edellyttää herkästi paikantuvaa ja paikantumisestaan tietoista tarkastelua, jota olen tässä artikkelissa toteuttanut etnografisen tiheän kuvauksen kautta sekä reparatiivisen ja paranoidin lähestymistavan vuoropuhelulla. Olen ensinnäkin tarkastellut, miten metsiin paikantuvaa alkutuotantoa voi ymmärtää toisin kuin plantaasiosentristesti. Lukemalla esiin eroja postkapitalistisen metodologian mukaisesti sienestystä ja muuta keräilyä on mahdollista tarkastella esimerkkinä metsien talouksien ja niiden mahdollistaman toimeentulon moninaisuudesta, joka haastaa plantaasiosentrismin yksipuolistavaa ymmärrystä alkutuotannosta. Siinä missä plantaaseilla tuotanto perustuu

radikaaliin yksinkertaistamiseen ja kurinalaistamiseen, sienestyksessä opitaan tulemaan toimeen metsän arvaamattoman moninaisuuden kanssa. Toimeentulo perustuu usein pitkäjänteiseen paikantumiseen sienimetsien monilajisiin verkostoihin, joiden rinnalla plantaasitalouksien vieraannuttavat käytännöt ja ajalliset katkokset näyttäytyvät väkivaltaisina. Plantaasimainen pakotettu, globaaleja tuotantoketjuja palveleva työ on niin ikään usein kaukana sienestyksen arkisista käytännöistä, jotka pakenevat työn määritelmää ja kiinnittyvät paikallisverkostoihin ja lähisuhteisiin. Reparatiiviseen tulkintaan nojaava analyysi näyttää sienestyksen paikallisessa ja tilanteisessa kontekstissaan toimintana, jossa ylläpidetään ja toteutetaan unelmia palkkatyön ulkopuolisesta toimeentulosta ja jossa luodaan henkilökohtaisia ja merkityksellisiä suhteita ruoantuotannossa mukana oleviin toisiin. Näin sienestys ja pienimuotoinen ruoantuotanto yleisemminkin antavat aineksia utopioille sellaisista toimeentulon tavoista, jotka eivät ole ristiriidassa koetun ja jaetun hyvinvoinnin kanssa.

Sienestys myös mahdollistaa talouden näkökulmien laajentamisen inhimillisestä toimeentulosta siihen, miten sen tuottamisessa ollaan osa elämää ylläpitäviä verkostoja. Toimeentulo, jota keräilyn käytännöissä tuotetaan, on toki myös inhimillistä, sienestäjien ja heidän läheistensä ja kaukaisempienkin sienten kuluttajien elettyä arkea. Samalla sienestyksessä kuitenkin kiinnitytään kerättyjen ja keräämättä jätettyjen sienten, kaadettujen ja kasvavien puiden, auton tuulilasiin liiskaantuneiden ja sienijätteistä sikiävien hyönteisten sekä tuotettujen ja tuottamatta jätettyjen hiilidioksiditonniin myötä monimutkaiseen inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän jatkuvuuksien ja katkoksten kudelmaan.

Sienestyksen tarkastelu ei kuitenkaan pääty plantaasiosentrismin kritiikin pohjalle rakentuvien moninaisten ja monilajisten keräilytalouksien mahdollisuuksiin. Puuntuotantoon keskittyvät metsätalouden muodot ovat läsnä myös keräilyssä, sekä sen arkisissa käytännöissä että siihen kiinnittyvissä merkityksissä ja sitä koskevissa ymmärryksissä, mitä korvasienestys erityisesti alleviivaa. Plantaasimaisen tuotannon ylijäämää ja infrastruktuuri edesauttavat sienestystä, kun taas sen kiihtyvät ajalliset sykliä aiheuttavat keräilytalouksille ja niissä mukana oleville toimijoille vakaviakin häiriöitä. Alkutuotannon plantaasiosentriset järjestykset ja normit hankaloittavat keräilyyn perustuvien talouksien mahdollisuuksien kuvittelua, ja leviävät myös keräilytyön käytäntöihin siellä, missä toimeentulon vaihtoehdot ovat rajatummalla.

Kuten plantaasiosentrismin käsitteeseen ja kritiikkiin sisältyvä paranoia hyvin tietää, sienestys ei tapahdu plantaasimaisen tuotannon ulkopuolella. Plantaasit ja plantaasimaiset käytännöt eivät kuitenkaan ole ainoita, tyhjentäviä tai lähtökohtaisesti ensisijaisia keräilyä määrittäviä tekijöitä. Esimerkiksi analyysissa esiin nousseet sienestäjien sosiaaliset suhteet ja hyvinvointivaltion järjestykset muokkaavat sienestystä, samoin kuin arvaamaton ei-inhimillinen toimijuus kaikessa moninaisuudessaan. Sienestyksen eletyssä arjessa erilaiset määrittävät tekijät lomittuvat toisiinsa ja tuottavat uusia merkityksiä: esimerkiksi korvasienten perässä hakkuaukeilla kulkeminen teki alueet haastateltaville (ja haastattelijalle) erityisiksi. Tällöin ne eivät olleet vain menetetty sienimetsä mutta eivät myöskään yksinomaan puuplantaasin pohjaa ja siten vieraannutettua ja etäistä tuotantopanosta, vaan tilanteisesti muotoutuvien muistojen ja merkitysten kyllästämiä paikkoja. Vaikka hakkuaukeille paikantumista tuskin voi pitää antiplantaasiosentrisenä käytäntönä, sen voi kuitenkin reparatiivisesti nähdä järjestävän uusiksi plantaasimaisia suhteita ja mahdollistavan ennalta-arvaamattomiakin ei-plantaasimaisen toimeentulon ja siihen kietoutuneen hyvinvoinnin käytäntöjä.

Sinnikäs sopeutuminen häiriöitä aiheuttaviin alkutuotannon ja talouden käytäntöihin on keräilyn samanaikaisen menestystarinan ja tragedian ytimessä. Keräily hajaantuneena, tilanteisena, joustavana ja osittaisena toimeentulon muotona löytää yhä uusia ilmenemismuotoja ja jopa kukoistaa plantaasien ja muiden väkivaltaisten talouden käytäntöjen raunioittamalla seuduilla. Paranoidi positio houkuttelee tulkitsemaan keräilyä elinvoimaisuuden osallisuudeksi plantaasiosentrisiin ja asettaa analyysin päämääräksi

tämän osallisuuden paljastamisen, minkä tehtävän voin katsoa osaltani täytetyksi. Samalla olen reparatiivisten tulkintojen kautta pyrkinyt luomaan ymmärrystä sienestyksestä toimeen tulemisena plantaasien kanssa ja niistä huolimatta: samanaikaisena sopeutumisenä plantaasimaisen alkutuotannon väkivaltaisuuksiin että toimeentulon tuottamisena tavoilla, jotka kantavat plantaasioseenin ohitse ja ylitse.

Kiitokset

Kiitän nimettömiä arvioijia, päätoimittaja Heikki Sirviötä sekä ohjaajiani, erityisesti Riikka Homasta tarkkanäköisistä ja kannustavista kommentteista käsikirjoitukseen. Lisäksi haluan kiittää haastateltaviani antoisista sieniretkistä sekä Siiri Simpasta ja Noora Mäkilää näiden retkien valokuvaamisesta. Tutkimus on osa Koneen säätön rahoittamaa tutkimusprojektia.

Lähteet

- Alam, S. (2008) Majority World: Challenging the West's Rhetoric of Democracy. *Amerasia Journal* 34(1) 89–98.
- Alhojärvi, T. (2020) Critical Gibson-Graham: Reading Capitalocentrism for Trouble. *Rethinking Marxism* 32(3) 286–309. <https://doi.org/10.1080/08935696.2020.1780667>
- Barron, E. & Hess, J. (2020) Non-human 'labour': the work of Earth Others. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 163–169. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton
- Barron, E. (2015) Situating wild product gathering in a diverse economy: Negotiating ethical interactions with natural resources. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin K & Gibson-Graham, J.K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 173–193. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Bennett, J. (2007) Edible Matter. *New Left Review* 45, May-June 2007, 133–145.
- Burnette, C. E., Clark, C. B. & Rodning, C. B. (2018) "Living off the Land": How Subsistence Promotes Well-Being and Resilience among Indigenous Peoples of the Southeastern United States. *Social Service Review*, September 2018, 369–400. <https://doi.org/10.1086/699287>
- Callon, M. (toim.) (1998) *The Lanes of Markets*. Blackwell, Malden.
- Diez, J. M., James, T. Y., McMunn, M. & Ibáñez, I. (2013) Predicting species-specific responses of fungi to climatic variation using historical records. *Global Change Biology* 19, 3145–3154. <https://doi.org/10.1111/gcb.12278>
- Emery, M. R. (2001) Who Knows? Local Non-Timber Forest Product Knowledge and Stewardship Practices in Northern Michigan." *Journal of Sustainable Forestry* 13(3/4), 123–139.
- Emery, M. R. & Pierce, A. R. (2005) Interrupting the telos: locating subsistence in contemporary US forests. *Environment and Planning A*, 37, 981–993.
- Encyclopaedia Britannica (2017) *Plantation*. <<https://www.britannica.com/topic/plantation-agriculture>>. 27.5.2020
- Eriksson, M & Tollefsen A. (2013) Of berries and seasonal work. Teoksessa Geiger, M. & Pecoud, A. (toim.) *Disciplining the transnational mobility of people*, 185–206. Palgrave Macmillan, Lontoo.
- Escobar, A. (2008) *Territories of Difference. Place, Movements, Life*, Redes. Duke University Press, Durham & Lontoo.
- Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen J. (2020) Introduction: Community economies and social transformation with, within and beyond the welfare state. Teoksessa Eskelinen, T., Venäläinen, J. & Hirvilampi, T. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 1–21. MayFly Books, Colchester.
- FAO (2020a) *Global Forest Resource Assessment 2020. Report. Finland*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rooma.
- FAO (2020b) *Global Forest Resource Assessment 2020. Terms and Definitions*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rooma.
- Gibson-Graham, J.K. (2014) Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory. *Current Anthropology* 55(59), S147–S153. <http://www.jstor.org/stable/10.1086/676646>
- Gibson-Graham, J. K. (2008) Diverse economies: performative practices for 'other worlds'. *Progress in Human Geography* 32(5), 613–632. <https://doi.org/10.1177/0309132508090821>
- Gibson-Graham, J. K. (2006a) *The End of Capitalism (As We Knew It). A Feminist Critique of Political Economy*. Minnesota University Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. (2006b) *A Postcapitalist Politics*. Minnesota University Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) (2020) *The Handbook of Diverse Economies*. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.

- Gibson-Graham, J.K. & Miller, E. (2015) Economy as ecological livelihood. Teoksessa Gibson, K., Rose, D.B. & Fincher, R. (toim.) *Manifesto for Living in the Anthropocene*, 7–16. Punctum Books, New York.
- Greis, I., Perälä, M., Perälä, T. & Teppo, M. (toim.) (2019). *Metsänboidon suosituksset metsäteiden kunnossapitoon, työopas*. Tapion julkaisuja.
- Hannelius, S. & Kuusela, K. (1995) Pohjoisen havumetsän maa. Forssan kirjapaino, Forssa.
- Haraway, D. (2016) *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press, Durham.
- Haraway, D. (2015) Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin. *Environmental Humanities* 6 159–165.
- Haraway, D. (2008) *When Species Meet*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Haraway, D. (2003) *Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness*. Prickly Paradigm Press, Chicago.
- Haraway, D., Ishikawa, N., Scott, G., Olwig, K., Tsing, A. L. & Bubandt, N. (2015) Anthropologists Are Talking – About the Anthropocene. *Ethnos* 81(3) 535–564. <https://doi.org/10.1080/00141844.2015.1105838>
- Haraway, D. & Tsing, A. (2019) Reflections on the Plantationocene. A conversation moderated by Gregg Mitman. *Edge Effects*.
- Hirvilampi, T. (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Kela, Helsinki.
- Hyvärinen, P. (2019) Beekeeping expertise as situated knowing in precarious multispecies livelihoods. *Sosiologia* 59(4) 365–381.
- Hyvärinen, P. (2017) Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuden tekemisenä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30(2) 35–48.
- Jokinen, M. (2019) *Lapin ympäristökeijosten kulttuuriset tekijät*. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto, Bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta. <https://doi.org/10.14214/df.281>
- Juutinen, A. (2011) *Metsien monikäytön arvottaminen. Päätäjien Metsäakatemia 19.5.2011*. <https://smy.fi/wp-content/uploads/2015/02/PMA30-ArttiJuutinen_diat.pdf>. 20.5.2020.
- Kaaronen, R. O. (2020) Mycological rationality: Heuristics, perception and decision-making in mushroom foraging. *Judgment and Decision Making* 15(5) 630–647.
- Kasanen, M. & Heikkinen, H. I. (2012) Power relations in the decision-making processes of forest owners in Northern Finland. *Nordia Geographical Publications* 41(5) 83–93.
- Kauserud, H., Heegaard, E., Semenov, M. A., Boddy, L., Halvorsen, R., Stige, L. C., Sparks, T. H., Gange, A. C. & Stenseth, N. C. (2010) Climate change and spring-fruited fungi. *Proceedings of the Royal Society B* 277 1169–1177. <https://doi.org/10.1098/rspb.2009.1537>
- Kekkonen, K. (2011) ”Hyvää vaubtia metsätöille” *Puunkorjuu ja Suomi muutoksessa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8572-5>
- Koivula, M. & Vanha-Majamaa, I. (2020) Experimental evidence on biodiversity impacts of variable retention forestry, prescribed burning, and deadwood manipulation in Fennoscandia. *Ecological Processes* 9(11). <https://doi.org/10.1186/s13717-019-0209-1>
- Korhonen, M. (1990) *Uusi sienikirja*. Otava, Keuruu. 4. p.
- Korpilahti, E. (2008) Metsätalous ja metsien käytön tulevaisuus. *Metsätieteen aikakauskirja* 4 253–254.
- Kotilainen, J. & Rytteri, T. (2011) Transformation of forest policy regimes in Finland since the 19th century. *Journal of Historical Geography* 37(4) 429–439. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2011.04.003>
- Kröger, M. & Raitio, K. (2017) Finnish forest policy in the era of bioeconomy: A pathway to sustainability? *Forest Policy and Economics* 77 6–15. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.12.003>
- Kuokkanen, R. (2020) The Deatnu Agreement: a contemporary wall of settler colonialism, *Settler Colonial Studies*. <https://doi.org/10.1080/2201473X.2020.1794211>
- Lauren, M. & Prokkola, E.-K. (2017) Making labour mobile: Borders, precarity, and the competitive state in Finnish migration politics. *Political Geography* 60 143–153. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2017.07.009>
- Lavola, A. (2019) *Luonnonvaraisten keräilytuotteiden valmistus-, pakkaus- ja myyntitoimenpiteistä*. Mahdollisuuksia jatkojalostukseen -hanke, Itä-Suomen yliopisto. 2.4.2019. <http://pkky-wp.pkky.fi/luonnostatuotteeksi/wp-content/uploads/2018/12/Ker%C3%A4ilytuotteiden-myyntitoimenpiteist%C3%A4.pdf>
- Luonnonvarakeskus (2016) Metsätalous, marjat ja sienet. <<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/metsa/metsien-monikaytto/metsatalous-marjat-ja-sienet/>>. 29.5.2020
- Lähde, E. (2016) *Näe metsä puilta. Esseitä, kolumneita ja pakinoita matkan varrelta*. Arator, Helsinki.
- MacKenzie, D., Muniesa, F. & Siu, L. (toim.) (2007) *Do Economists Make Markets? On the Performativity of Economics*. Princeton University Press, Princeton.
- Makkonen, J. (2008) *Suomen metsät ovat monikäyttöisiä*. Metsäteollisuus ry. 18.11.2008 <<https://www.metsateollisuus.fi/tiedotteet/suomen-metsat-ovat-monikayttoisia>> 15.6.2020
- Metsäkeskus (2018) *Metsien jatkuva kasvatus yleistyy tulevaisuudessa*. 4.6.2018 <<https://www.metsakeskus.fi/tiedotteet/metsien-jatkuva-kasvatus-yleistyy-tulevaisuudessa>>. 11.6.2020
- Miller, E. (2020) More-than-human agency: from the human economy to ecological livelihoods. Teoksessa

- Gibson-Graham, J. K. & Dombroski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 402–410. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Miller, E. (2019) *Reimagining Livelihoods. Life beyond Economy, Society, and Environment*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Miltz, S. W. (1986) *Sweetness and Power. The Place of Sugar in Modern History*. Penguin Books, New York.
- Morrow, O. & Dombroski, K. (2015) Enacting post-capitalist politics through the sites and practices of social reproduction. Teoksessa Meehan K. & Strauss, K. (toim.) *Precarious Worlds: New Geographies of Social Reproduction*, 82–98. University of Georgia Press, Athens.
- Nieminen, M., Sallantausta, T., Ukonmaanaho, L., Nieminen, T. M. & Sarkkola, S. (2017) Nitrogen and phosphorus concentrations in discharge from drained peatland forests are increasing. *Science of The Total Environment* 609 974–981. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.07.210>
- Pagano, M. C. & Dhar, P. P. (2016) Arbuscular Mycorrhizal Fungi under Monoculture Farming: A Review. Teoksessa Nath, T. K. & O'Reilly, P. (toim.) *Monoculture Farming: Global Practices, Ecological Impact and Benefits/ Drawbacks*, 161–170. Nova Publishers, New York.
- Poe, M. R., LeCompte, J., McLain, R. & Hurley, P. (2014) Urban foraging and the relational ecologies of belonging. *Social & Cultural Geography* 15(8) 901–919. <https://doi.org/10.1080/14649365.2014.908232>
- Pohjanmies, T., Triviño, M., Le Tortorec, E., Mazziotta, A., Snäll, T. & Mönkkönen, M. (2017) Impacts of forestry on boreal forests: An ecosystem services perspective. *Ambio* 46 743–755. <https://doi.org/10.1007/s13280-017-0919-5>
- Potts, S. G., Biesmeijer J. S., Kremen, C., Neumann, P., Schweiger, O., & Kunin, W. E. (2010) Global Pollinator Declines: Trends, Impacts and Drivers. *Trends in Ecology and Evolution* 25(6) 345–353. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2010.01.007>
- Pouta, E., Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2006) Recreational Wild Berry Picking in Finland—Reflection of a Rural Lifestyle. *Society and Natural Resources* 19(4) 285–304.
- Pryor, F. L. (1982) The Plantation Economy as an Economic System. *Journal of Comparative Economics* 6 288–317.
- Puig de la Bellacasa, M. (2017) *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Rantanen, P. & Valkonen, J. (2011). *Ulkomaalaiset metsämarjanpoimijat Suomessa*. https://um.fi/documents/35732/48132/tutkimus_ulkomaalaiset_mets%C3%A4marjanpoimijat_pdf
- Ristioja, A. (2017) *Luonnonnuoteala. Työ- ja elinkeinoministeriön toimialaraportti* http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79898/Luonnonnuoteala_2017.pdf
- Roelvink, G. (2015) Performing posthumanist economies. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies.*, 225–243. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) (2015) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Ruokavirasto (2019) *Marsi 2018. Luonnonmarjojen ja -sienten kauppaantumäärät vuonna 2018*. Ruokavirasto 3/2019. <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/marsi-2018-raportti.pdf>
- Saastamoinen, O. (2012) Metsä ja puut ihmisten arjessa. *Tieteessä tapahtuu* 2/2012 15–19.
- Saastamoinen, O. & Vaara, M. (2009) Small-Scale Forest Related Activities in the Everyday Life of the Finns: Results of Time-Budget Studies. *Small-scale Forestry* 8 425–445. <https://doi.org/10.1007/s11842-009-9093-3>
- Sabatini, F. M., Burrascano, S., Keeton, W. S., Levers, C., Lindner, M., Pötzschner, F., Verkerk, P. J., Bauhus, J., Buchwald, E., Chaskovsky, O., Debaive, N., Horváth, F., Garbarino, M., Grigoriadis, N., Lombardi, F., Marques Duarte, I., Meyer, P., Midteng, R., Mikac, S., Mikoláš, M., Motta, R., Mozgeris, G., Nunes, L., Panayotov, M., Ódor, P., Ruete, A., Simovski, B., Stillhard, J., Svoboda, M., Szwagrzyk, J., Tikkanen, O.-P., Volosyanchuk, R., Vrska, T., Zlatanov, T., Kuemmerle, T. (2018) Where are Europe's last primary forests? *Diversity and Distributions* 24(10) 1426–1439.
- Safri, M. & Graham, J. (2015) International Migration and the Global Household. Performing Diverse Economies on the World Stage. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 244–268. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Saksa, T. (2019) Maanmuokkauksen historia ja kehitys. Teoksessa Laine, T., Luoranan, J. & Ilvesniemi, H. (toim.) *Metsämaan muokkaus. Kirjallisuuskatsaus maanmuokkauksen vaikutuksista metsänuudistamiseen, vesistöihin sekä ekologiseen ja sosiaaliseen kestämyyteen*, 8–9. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 58/2019. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Saksa, T. Luoranan, J. & Uotila, K. (2014). Metsänuudistaminen. Teoksessa Rantala, S. (toim.) *Metsäkoulu*, 79–114. Metsäkustannus, Helsinki. 8. p.
- Salin, M. (2018) *Metsä – iloa ja hyötyä kaikille*. UPM 16.10.2018 <<https://www.upm.com/fi/ajankohtaista/artikkelit/2018/10/metsa-iloa-ja-hyoty-kaikille/>>. 15.6.2020.
- Salo K. (2019) *The structure of macrofungal assemblages in boreal forests, with particular reference to the effect of fire on*

- Basidiomycota and Ascomycota*. Academic dissertation. School of Forest Sciences, Faculty of Science and Forestry, University of Eastern Finland. <https://doi.org/10.14214/df.279>
- Salo, K. & Turtiainen, M. (2015) Kauppayrtit, keruu ja käyttö. Teoksessa Salo, K. (toim.) *Metsä. Monikäyttö ja ekoyhteisöpalvelut*, 180–183. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Sedgwick, E. K. (2003) *Touching, Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press, Durham.
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2011) *Luonnon virkistyskäyttö 2010*. Metlan työraportteja 212. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>
- Staddon, C. (2009) Towards a critical political ecology of human–forest interactions: collecting herbs and mushrooms in a Bulgarian locality. *Transactions of the Institute of British Geographers* 34(2) 161–176.
- Suomen virallinen tilasto, SVT (2020) *Vapaa-ajan osallistuminen*. Tilastokeskus, Helsinki. <<http://www.stat.fi/til/vpa/index.html>>. 3.6.2020.
- Säynäjäkangas, J. (2019) Nähdä metsä puilta: Yhteismittallisuus ympäristökäsityksenä. *Tiede & Edistys* 2/2019 87–119.
- Säynäjäkangas, J. & Kellokumpu, V. (2020) *Biotaloutta vai kuitupuukapitalismia?* Poliitikasta. 14.10.2020 <<https://politiikasta.fi/biotaloutta-vai-kuitupuukapitalismia/>>. 20.10.2020.
- Tahvanainen, V., Miina, J. & Kurttila, M. (2019) Climatic and Economic Factors Affecting the Annual Supply of Wild Edible Mushrooms and Berries in Finland. *Forests* 10(5) 385. <http://dx.doi.org/10.3390/f10050385>
- Takala, T., Lehtinen, A., Tanskanen, M., Hujala, T. & Tikkanen, J. (2019) The rise of multi-objective forestry paradigm in the Finnish print media. *Forest Policy and Economics* 106 101973. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2019.101973>
- Thompson, E. T. (2010) *The Plantation*. (toim.) Mintz, S. W. & Baca, G. University of South Carolina Press, Columbia.
- Tsing, A. L. (2015) *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Princeton.
- Turtiainen, M., Saastamoinen, O., Kangas, K. & Vaara, M. (2012) Picking of wild edible mushrooms in Finland in 1997–1999 and 2011. *Silva Fennica* 46(4) 569–581. <http://dx.doi.org/10.14214/sf.911>
- Vaara, M., Saastamoinen, O & Turtiainen, M. (2013) Changes in wild berry picking in Finland between 1997 and 2011. *Scandinavian Journal of Forest Research* 28(6) 586–595. <http://dx.doi.org/10.1080/02827581.2013.786123>
- Vehviläinen, M. (2014) Syömisen politiikka arjessa. Teoksessa Irni, S., Meskus, M. & Oikonen, V. (toim.) *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 305–341. Vastapaino, Tampere.
- Verohallinto (2020) Luonnontuotetulojen verotus. Diaarinumero VH/2301/00.01.00/2020. Annettu 16.6.2020. <<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48538/luonnontuotetulojen-verotus/>>. 22.7.2020.
- Vuolle, P. & Oittinen, A. (1994) *Jokamiehen oikeus: perinteistä nykypäivää: tutkimus jokamiehen oikeuden kulttuurisesta, oikeudellisesta ja luontoliikunnallisesta merkityksestä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 92. Liikunnan ja kansanterveyden edistämiskeskitys, Jyväskylä.
- Waskey, A. J. (2011) Plantation. Teoksessa Mulvaney, D. (toim.) *Green Food: An A to Z Guide*, 355–357. SAGE Publications, Thousand Oaks.
- YLE (2020) *Metsässä on sama ongelma kuin marjailoilla – kroaatit istuttavat kuusimetsää, koska kausityö ei kiinnosta suomalaisia*. 20.5.2020 <<https://yle.fi/uutiset/3-11360603>>. 20.5.2020.
- YLE (2016) *Analyysi: Yli miljoonan hehtaarin maaomistus ulkomailla – onko Suomi nykyajan siirtomaaisäntä?* 29.11.2016 <<https://yle.fi/uutiset/3-9319223>>. 20.10.2020.
- Ylitalo, M. (2008) Luontoisena gourmet-tason makuelämyksiä – Suuria alueittaisia eroja luonnon antimien keräämisessä. *Kuntapuntari* 1/2008. 11.8.2008. <https://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-05-08_002.html>. 30.11.2018.
- Äijälä, O., Koistinen, A., Sved, J., Vanhatalo, K. & Väisänen, P. (toim.) (2019) *Metsänhoidon suositukset*. Tapion julkaisuja. https://tapio.fi/wp-content/uploads/2020/09/Metsanhoidon_suositukset_Tapio_2019.pdf